

№ 29 (238) 16 ліпеня 2001 г.

Ганчарык – Лапацікам

Уладзімер Ганчарык паведаміў, што мае копіі дакумэнтаў, якія даказваюць, што шэраг адказных чыноўнікаў з Прокуратуры, Міністэрства ўнутраных справаў ды іншых структураў давалі загады на фізичнае зыншчэнне Юр'я Захаранкі ды Віктара Ганчара.

Сярод дакумэнтаў — запыт генерал-маёра міліцыі Мікалая Лапаціка на імя міністра ўнутраных справаў Уладзіміра Навумава, зроблены ў лістападзе 2000 г. Рукапісны тэкст пазначаны грыфам "Сакрэтна". У ім, паводле Уладзімера Ганчарыка, называныя прозвішчы тых, хто загадаў расправіца з вядомымі палітыкамі, а таксама тых, хто выконваў загады. У Ганчарыка пакуль адмовіўся называць імёны гэтых асобаў, а таксама крыніцы, адкуль ён атрымаў копіі дакумэнтаў. У Ганчарыка заявіў таксама, што мае копіі пратаколаў шэрагу дольгага, кримінальных экспертызаў, а таксама выпіскі з кнігі выдачы пісталета для выканання съмротных прысудаў. Адметна, што тэрміны выдачы зброі, паводле гэтых запісаў,

Сакрэтныя дакумэнты па справах аб палітычных забойствах — у руках кандыдата-сацыяліста

супадаюць з датамі, калі зыніклі Захаранка, Ганчар і Красоўскі. Пра З. Завадзкага ў дакумэнтах, копіі якіх мае сп. Ганчарык, гаворка не ідзе. Але ж многія факты супадаюць зь нядзяўнімі выказаннямі былых съледчых Случанія Петрушкевіча, съцвярджае лідэр прафсаюзаў. У Ганчарык звязаны з гэтай нагоды з адкрытым лістом да А. Лукашэнкі. У Ганчарык патрабуе ад яго адхілення ад пасады асобаў, якія згадваюцца ў дакумэнтах, на час расесьледавання. Калі праз пэўны тэрмін А. Лукашэнка адпаведным чынам не адразуе на гэтыя факты — а значыць, не дакажа сваёй зацікаўленасці ў сумленным разборы справы — У Ганчарык мае намер аддаць копіі ўсіх дакумэнтаў у СМІ. Такім чынам, пакуль — паўза.

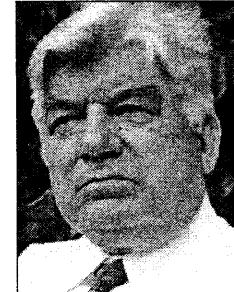
Міністар ўнутраных справаў Уладзімер Навумава аспрэчвае факт існавання запыту М. Лапаці-

ка. Паводле ягоных словаў, генерал Лапацік быў у складзе съледчы-апэраторыўнай групы па гэтых справах, але пасля сур'ёзна захварэў і доўгі час праляжаў. Цяпер генерал яшчэ застаецца ў штаце Міністэрства, але, верагодна, працягне службу не ў аператорыўным аддзеле, а на выкладыцкай працы. Між тым, Уладзімер Ганчарык съцвярджае, што на запыце М. Лапаціка стаіць рэзалюцыя міністра — "вярнуць дзеля выканання ў праверкі".

Той факт, што сакрэтныя дакумэнты аб гучных справах аказалися ў руках Ганчарыка, мянья расстаноўку сілаў у дэмакратычным блёку. Ганчарык, які разглядаўся ў шэрагах апазыцыі выключна як кандыдат кампрамісу, перайшоў у атаку. Ва Ўкраіне справу Гангадзэ раскрыў сацыяліст Мароз, у Беларусі ключы да раскрыцця гучных справаў аказаўся ў сацыяліста Ганчарык.

Б. Т.

ШАРЭЦКІ Ў КЛІЎЛЕНДЗЕ

Пераехаўшы з Вільні ў ЗША, кіраўнік парлямэнту падбірае сабе каманду з 30 чалавек для сталае працы.

Старонка 2.

Уладзімер Ганчарык

ТОЛЬКІ ЖМІНДА І ЛЯНІВЫ НЕ ЧЫТАЕ «НАШАЙ НІВЫ»

Падпісны індэкс 63125.

Падпіска на месяц каштую 929 рубліў.

Для менчукоў на шапік «Белсаюздруку» — 760 рубліў.

Краіна нашых няспраўджаных надзеяў

Беларусам Францыя й французы заўсёды ўяўляліся краінаю ў людзьмі Надзеі. У пераломнія моманты гісторыі нашыя продкі звязвалі свае позіркі да далёкіх берагоў Сэны й Люары.

Ягайла, заключаючы Крэўскую унію, браўся шлюбам з каралеву Польшчы Ядзівігай, прадстаўніцай слыннай французскай дынастыі д'Анжу. У канцы XVI ст., калі згас род Ягайлавічаў, першым абраным манархам Рэчы Паспалітай стаўся Генрык Валеза, будучы кароль Францыі Генрык III. У XVII ст. наша дзяржаваўшчына эліта шукала ратунку ад анахій развалу, што апанавалі краіну ў часе

"швэдзкіх", "казацкіх" і "турэцкіх" войнаў, запрашаючы на варшаўска-віленскі, а то й асобна на віленскі сталец нашчадкаў славутых французскіх фаміліяў. Прапановы такога кшталту атрымлівалі ў знакаміты вайр Люі II дэ Бурбон, прынц дэ Кандэ (вядомы ў гісторыі як Кандэ Вялікі), і ягоны сын Анры-Жуль дэ Кандэ, і Франсуа-Люі дэ Бурбон, прынц дэ Кандэ, які быў нават законіка абраним каралём Польшчы ў вялікім князем Літвы ў траўні 1697 г. Частка літвінскай шляхты засталася вернай гэтаму гаспадару, нават калі ў 1698-м ён зьбег з Рэчы Паспалітай пад начісцкім войскам саксонскага курфюрста Фредэрыка-Аўгуста.

Сацыялістычнай Грамады — быўшыні ўдзел у нелегальным звязкі з партыяй Ракеі, што адбыўся ў 1904 г. у Парыжы.

Аднак, загадка адвечнага беларускага спадзівання на вырашэніне кардынальных проблемаў свайго Краю з дапамогаю далёкай і такай спакусылівай Францыі здаецца яшчэ больш таемніча, калі ўспомніць пра канец усіх вышэй-пералічаных заходаў. Успомніць, як кожны раз наша крохкая Надзея ўшчэнт разъбівалася аб каменны мур *de la Politique réelle i du Pragmatisme national* — реальная палітыкі нацыянальнага прагматызму.

І супраўды, вынікі спрабаў прымусіць гальскага пеўня пракрычаць нам съвітанак гавораць самі за сябе. Генрык дэ Валюа прагаспадарыў у Рэчы Паспалітай толькі чатыры месяцы (люты—чэрвень 1574), на працягу якіх не знайшоў часу наведаць Вялікае Княства, а потым патаемна зьбег у Парыж, каб заняць спадчынны трон па съмерці брата Карла IX. Кандэ Вялікі ўвогуле адмовіўся прыехаць у Рэч Паспаліту, а ягоны сыны не пагадзіўся на карону ВКЛ, асноўную ад польскай, калі "караняжы" не захацелі абраць яго спадкемцам каралія й вялікага

князя Яна Казіміра. Прынц дэ Кандэ ня здолеў дабрацца да месца каранацыі, а свайгі не рагушаўся цю за некалькі месяцаў распушкаў усіх прыхільнікаў і бясслайна пакінуў Край. Барскім канфедэратам не хапіла мізэрнай французскай дапамоги, каб адукаць шматысячнае расейскае войска, і іхная параза справакала першы падзел Рэчы Паспалітай. Часовы Ўрад ВКЛ мусіў пакінуць дзяржаву разам з адступаючымі часткамі Вялікай Арміі ў сінезні 1812 г., а ўся ягоная дзеяльнасць звязалася да арганізацыі харчовага й фурожнага забесьпячэння французскага войска ды рэзкруцкага набору ў тое саме войска — чамусыці, паводле расейскага заканадаўства. Інсургентам Касцюшкі, Валовіча ці Каліноўскага Францыя нічым реальна не дапамагла.

Ігар Лялькоў

Працяг тэмы на старонцы 6.

ГАРАЧЫ ЛІПЕНЬ

Дзяніс Раманюк

Всёй краіны**300 афрабеларусаў**

У Беларусі жыве блізу трох сотняў дзяцей з чорным колерам скуры. 85% гэтых дзяцей знаходзяцца ў дзіцячых дамах і школах-інтэрнатах для дзіцяці-сиротаў. Астатнія жывуць у сем'ях. Звычайна, гэта няпоўні сям'і з маці, якая раней мела грамадзянскі шлюб з афрыканскім студэнтам, што навучаўся ў адной з беларускіх ВНУ. Пасыль вяртаныя на радзіму бацька звычайна не цікавіца лёсам дзіцяці і не дапамагае буйой "сям'і".

Зулусы абраставалі

У беларускага атлета, леташняга пераможцы папулярнага ў Паўднёвай Афрыцы супермарафону "Таварышы", Уладзімера Котава злодзеі адбрапалі красоўкі. Спартовец адпачываў ў сям'і ў паўднёваафрыканскай правінцыі Квазулу-Наталь. Падчас адной з прабежак Уладзімера спынілі трох маладых людзей. Адзін з іх дастаў нож, а другі спыніў у вочы пляску. Да гэтых трох далучыліся яшчэ пяцёра. Злачынцы павалілі Уладзімера на зямлю, знялі з яго саколку й красоўкі, але не ўзялі гадзіннікі і залатога ланцужка. Спартовец адразагаваў гэта: "Хоце гэта было і непрыемна, для мяне Паўднёвая Афрыка заслаеца лепшым месцам на зямлі".

Інфармэція за Беларусь

У ноч з 12 на 13 ліпеня ў Менску быў затрыманыя сябры незарэгістраванага руху "Зубр" Каця Щабан, Юры Антонаў, Дзіма і Песя (прозывішы пакуль невядомыя). Активісты "Маладой Грамады" Зыміцер Фядорчанка, Алеся Барадуля і Сяргей Падзолка быў затрыманы ў Менску за пікетаванне будынку гарвыканкана-му.

Музыка**Хацелася б востранькага**

Можна толькі парадавацца з тае прычыны, што амэрыканская амбасада нарэшце перарвала свой малазразумелы мараторый на культурніцкія акцыі.

Дзякуючы Рондэе Ларсан сучаснае амэрыканскага музычнага масцацтва нарэшце ўжывую прагучала зь беларускай сцэны. Спявачка насамрэч — прадстаўніца *world music*, бо ў сваіх творах актыўна ўжывае матывы народаў сусвету, найчасцей — кельцкія, ірландскія і ўсходнія (армянскія). Грае Ронда на розных відах флейтаў.

На ўсе творы, якія яна выканала ў зале Белдзярфілармоніі, з масцацтва нарэшце ўжывую прагучала зь беларускай сцэны. Спявачка насамрэч — прадстаўніца *world music*, бо ў сваіх творах актыўна ўжывае матывы народаў сусвету, найчасцей — кельцкія, ірландскія і ўсходнія (армянскія). Грае Ронда на розных відах флейтаў.

Аднак заўгана амэрыканскіх

Удакладненне

У пазамінульным нумары мы пазначылі памылковы адрес Інтэрнэт-сайту Незалежнага інстытуту сацыяльных, эканамічных і палітычных даследаваній. Слушны адрес: www.iiseps.by.

Хроніка кампаній**Загрузылі**

"Пяцёрка" ія вызначылася з адзінным кандыдатам. Дакладней, перанеслы гату справу на пасыль рэгістрацыі. Мо ў вызначыліся, ды не признаюцца. Цэнтрализава чоха падтрымала мудрага Ў. Ганчарыка. Цэнтраправіца перакананая ў перавазе маладога С. Домаша. Абіцаюць вызначыцца з адзінным кандыдатам пасыль рэгістрацыі. Ды во бяды: ужо і цяпер пазнавата, а тады і зусім будзе позна для раскрытукі.

Лепей уколы даваць

Дэпутат Жодзінскага гарсавету Аляксандар Ваўчанін склаў зь сябе паўнамоцтвы кіраўніка мясцовай ініцыятывы групы па вылучэнні А. Лукашэнкі кандыдатам на прэзыдэнта ў знак пратэсту супраць грубых парушэнняў і прыпісак у часе збору подпісаў. Цяпер ён знайшоў працу паводле сваёй спэцыяльнасці — фэльчарам на станцыі "Хуткай дапамогі".

Б. Т.

Навіны гаспадарскія**Рэгістрацыя
Цырульняў**

Кошт навыкарыстанага прыватызацыйнага чэка "Маёмасць" будзе падвышаны да 3 тыс. рублёў. Гэта канчаткова пастаўці крыж на прыватызацыі дзяржпрадпрыемства, падчас якія на продаж выстаўляліся загадзя нерэнтабельныя субекты гаспадарніні.

Пасыль таго як міністэрства гандлю ЗША ўвяло адмыслове падвышана мыта на импарт беларускай сталі, рынак гэтай краіны пакінуў Беларускі металургічны завод. Беларусы пакараныя за дэмпінг (свядомае заніжэньне цаны) у папярэдняі гады. У выпіку БМЗ страціць больш за 10 млн. даляраў.

Урад працягнуў абавязковую сэртыфікацыю паслуг цырульняў да 1 ліпеня 2002 г. Адтэрміноўка на год выратавала ад банкруцтва дробныя прыватныя цырульні, якія мусілі толькі за афармленыя дакументаў заплаціць калі 300 тыс. рублёў.

З гэтага тыдня пачнецца жніво на Берасцейшчыне. Аграрнікі кажуць, што сёлета надвор'е спрыяле і можна будзе сабраць 7 млн. тон супраць леташніх 4,8 млн. Але калі праца ў полі зацягненіца больш як на 15 дзён, страты ўраджаю складуць блізу 15%.

Сяржук Іваноўскі

**ШАРЭЦКІ
Ў КЛІҮЛЕНДЗЕ**

Старшыня Вярхоўнага Савету 13-га склікання Сямён Шарэцкі перабраўся з Вільні ў Злучаныя Штаты Амэрыкі. Гэта адбылося два тыдні таму. Ягоныя сыны й жонка атрымалі "зялёную картку" яшчэ раней, але інфармацыя пра гэта не разглашвалася. Разъмесьціўся фармальны кіраўнік нашае заканадаўчыя ўлады ў Кліўлендзе — даунім цэнтры беларускага дыяспоры ў Амэрыцы.

Цікава, што ў віленскай кватэры Таварыства Беларускай Культуры ў Літве, якую займаў Шарэцкі, цяпер атабары ў іншы аўтар "НН", полацкі пісьменнік Алеся Аркуш, што распачаў працу на віленскай радыёстанцыі "Балтыкская Хвалі".

Б. Т.

Дзе варта быць**Басовішча**

20—21 ліпеня пад Гарадком на Беласточчыне пройдзе фест беларускага рок-музыкі "Басовішча". У першы дзень а 17-й пачнецца конкурс маладых гуртоў, у другі а 18-й — канцэрт пераможцаў і гасцей. Будуць "Крамы", "Палац", Ulis, Pidzama Porno ды іншыя беларускія й польскія музыкі, а таксама дэзве каманды з Брытаніі.

Дабрацца цягніком да Горадні альбо Берасця/Гэрэспалю, адтуль электрычкай да Беластоку (яшчэ туды з Менску ходзяць наўпростыя аўтобусы, але дужа нязручныя, цераз Горадню), а там ужо пайтадзіны да Гарадка. Калі машына, дык найлепш праз Высокое. Не забудзьцеся набыць ваўчар. І бярыце з сабой намёт, давядзеніца два дні ў лесе жыць.

даунічыя аўтамабілі. Цікавая й коллекцыя гарадзкога транспорту. Выставка працягненіца да 31 жніўня.

Вікцюк

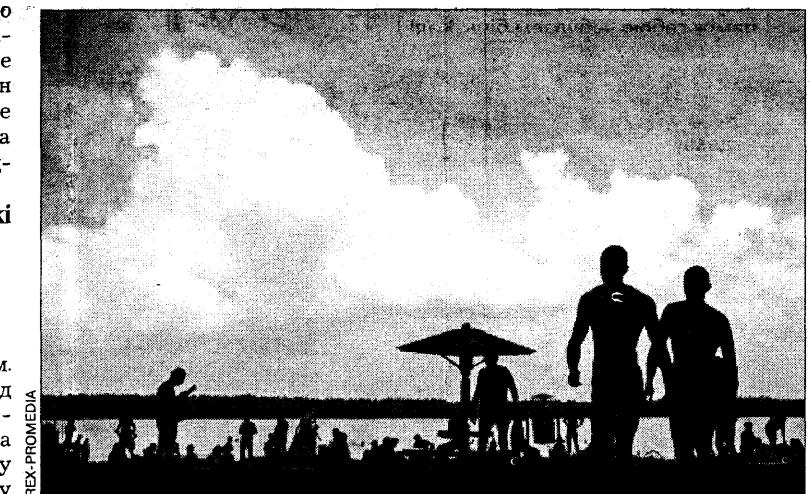
23-га ў КЗ "Менск" — спектакль эпатахнага расейскага рэжысёра, украінца паводле паходжанія, Рамана Вікцюка. "Суляміты" — мадэрновы твор паводле Оскара Ўайлда, паводле "Уласна" — Суляміты" ды лістоў пісьменніка. Харэграфія — Алы Духавай, кіраўніцы балету "Тодэс". "Цітравальныя крыцік" газеты "Навінкі" — "абяшчае, што сьпектакль будзе сэрдні, но публіка акажэцца прызнацельна".

Квіткі па маскоўскіх цэнах — да 25 тысячаў.

На вадзе

Бліжэйшыя дні абяцаюць быць сяпнякотнымі, таму ў вольны час ніякія гібенцы у горадзе — выбірайцеся на прыроду, на якое возера ці рэчку. Толькі мала такіх вадаёмаў, дзе санітарная аbstаноўка наўмысная. Калія Менску рэкамэндуецца Цнянка (даезд трапелібусам) ды Птыч (электрычкай да Баранавічы). На Менскім жа моры (электрычкай на Маладэчна) вада трохі бэнзынам патыхае. Толькі не пазыніцесь: апошнія электрычкі ў бок Менску — а падвой на адзінцатую.

Дзяніс Носаў

Уласныя вочы пільней за ўсім сочаци!

Беларускі закон дае права кожнаму грамадзяніну краіны ажыццяўляць назіраньне за ходам выбараў. Грамадзянская ініцыятыва "Незалежнае назіраньне" яднае людзей, што будуть працаваць дзеля адкрытайсці ўрадаў.

Кантактныя тэлефоны:

Менск: 213-43-52

Менская вобласць: (017) 258-78-14, (017) 221-60-55

Берасцейская вобласць: (0162) 26-65-69

Віцебская вобласць: (0212) 37-36-09

Гомельская вобласць: (02342) 4-58-91

Гарадзенская вобласць: (0152) 76-44-75

Магілёўская вобласць: (0222) 25-84-00

Тэлефонайце ў далучайцеся!

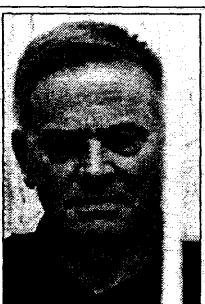
Падрыхтоўка і вылучэнне назіральнікаў за выбарамі адбываецца згодна з дзеючым заканадаўствам Беларусі.

Барада Шчукіна

Сяргей Паўлоўскі

Сымбаль гвалту над асобай у сёньняшній Беларусі — прымусова зголеная барада Валер'я Шчукіна. 60-гадовому дзеду семярых унукаў у Жодзінскай каталажцы скруцілі руکі і тупым галяком зрезалі апладзістую сівую бараду. Гвалтам парушылі вобраз вядомага на ёсю краіну дысыдэнта.

Ва ўспамінах пра адну з сваіх адседак палітвязень Шчукін пісаў:

Васіль Лявонаў пра Жодзінскую турму: "Я прайшоў чатыры турами, пазнаёміўся з чатырма цытадэлямі. Спрабы псыхалалягічнага ціску былі толькі ў Жодзіне. Што датычыць аховы, я не могу сказаць, што нехта, апроч жодзінскіх, спрабаваў парушыць закон і нешта зрабіць мне наўмысна".

Аляксей Шыдлоўскі пра Жодзінскую турму: "Такім самымі рыхам было зроблене афіцынае паведамленне: "Вы прыбылі ў Жодзінскі цэнтрал "Чорны Бусел". Тут вы ня людзі, і мы зробім усё, каб вы адчуцілі гэта. Без каманды — не паварочваць нават галавы, рухаца толькі бегам з закладзенымі за сыпіну рукамі, трывмаць адлегласць два мэтры адзін ад аднаго. Калі да вас звязяртацца — адказваць цалкам прозвішча, імя, імя па бацьку, дату нараджэння, бацькоў, жонак, артыкулы, паводле якіх утрымліваецца падвартай. Папярэджваю — за запінку будзем біць, за размовы паміж сабою — будзем біць. Калі хто задуме спрачачца, жывым да камэрзы на дойдзі! Пачалі!"

Калі дайшла чарга да Вадзіма Лабковіча, начальнік змены паведаміў:

— Увага! Сёньня на этапе бэз-нэфаўцы, аматары ірваци съцягі. Пастаўце да іх з усёй увагай, калі ласка!

Далей я пачуў, як Вадзіма колькі разоў ударылі (чувачы было, як ён упаў)...

Мыне выклікалі сірод апошніх. Першым назвацца свае дадзенныя, я паведаміў, што я на гала-доўцы. Міліцыянт суніраване і двойчы ударыў мяне ў грудзі. Я утрымаўся на нагах і паспрабаваў быў без запінкі назвацца свае дадзенныя, але на артыкулах Крымінальнага кодэкса мяне замкнула. З усіх бакоў пасыпалі ўдары кулакамі, так што я упаў...

— Дык што, съцягі любіш? Ану, хлопцы, намалюйце яму на сініне съцягі!

...Пасля гэтай "вандроўкі" на сыпіне сапраўды ўтварыўся бел-чырвона-белы съцяг, які назаўтра зъяніў чырвоную паласу на сін-чорную".

Аляксей Шыдлоўскі тлумачыць гэта тым, што беларускі Асьвенцік знаходзіцца ў заштатным гарадку, і ўсё, што там адбываецца, не трапляе да ведама грамадзкасці. Так было. Але сёньня паведамлены стуль трапляюць у СМІ. Есць выпадкі, калі затрыманы і скіраваны туды да высыявленьня людзі выходзілі інвалідамі.

"У беларускай "Бастылі" — спэц-прыміску для дробных хуліганоў — вельмі здзівіліся, убачыўшы ў сябе перад самім Новым годам арыштаванага "Дзеда Мароза": у гэтыя перадсвяточныя дні мая традыцыйная барада ўспрымалася адназначна як дзедмарозаўская".

Можна скласці цэлую анталёгію гэтага "чорнага гумару" часоў Лукашэнкі, пачынаючы ад прасторэлана лёзьненскага "мэрсадэсу" і адбітку міліцэйскага бота на сыпіне будучага презыдэнта, ад збітых паветраных шароў і пратаколу, паводле якога глуханямия лающа матам, і сканчаючы зголенай барадой Шчукіна. Гэта ўжо стыль, дакладней — жанр. Съмешны анекдот, увасоблены ў жыцьці на беларускай сцэне сем гадоў таму, становіцца трагедый. Публіка ў масе сваёй не пратэстуе, яна нават ужо і прывыкла.

З адным даўнім майм знаёмцам, які пачытае апазыцыйную прэсу, загаварылі мы пра шчукінскую бараду. Ён кажа: "Хіба ты ня ведаш скандаліста Шчукіна? Пэўнеч ж, сам падстроїў, каб яго пагалі!".

Сапраўды, хто ж гэта верыць у анекдоты, нават увасоблены ў жыцьці?

"Але што трэба, каб ты паверыў?" — пытаюся ўзнаёmdа.

Ён пачынае разважаць пра тое, што недавер ягоны выкліканы прэсай, якак не адночы перабірала меру з апісаным рэпразей. Вось каб пра той выпадак гвалту ён пачуў не ад журналістаў, а так, дзенебудзь у барысаўскай электрычцы, ад якога мянта...

Выходзіць, міліцыянты і простилюлююць праўду, а газеты адлюстроўваюць увасоблены ў жыцьці анекдоты...

Валеры Шчукін — даўні герой гэтых анекдотаў. То кашулю-вышыванку ў Вярхоўным Савеце насіў, то кіцель капітанскі; то ён камуніст, то праваабаронца, на

ўсіх дэманстрацыях — у першым шэрагу, яго першага амонаўцы круціць, яго судзяць бясконіца і караюць то штрафам, то суткамі. І паўсяль — ягоная барада. Словам — чалавек, ну зусім *не падобны да мяне*. Асoba ў адным шэрагу з анекдотычным Чапаевам, Штырліцам і Вовачкам. Каму прыйдзе ў галаву ўспрымаць іх сур'ёзна і з імі салідарызавацца?

Сытуацыя, між іншым, вельмі падобная да той, што была ў Нямеччыне ў трыццатых гадах, калі пастар Німэлер напісаў свае знаменітые слова: "Калі яны прыйшлі па сацыял-дэмакратам, я маўчаў, бо я быў сацыял-дэмакратам. Калі яны прыйшлі па камуністам, я маўчаў, бо я быў камуністам. Калі яны прыйшлі па жыдоў, я маўчаў, бо я быў жыдам. Калі яны прыйшлі па мінне, дык не засталося нікога, хто мог бы мяне абараніць".

Думаючы пра выпадак у Жодзінскай каталажцы, я разумею, што стыль жыцьця і палітычнай перакананасці Валер'я Шчукіна тут ні пры чым. Падабаецца табе ён ці не падабаецца, неістотна. Но той выпадак — не ягонае дзеяньне, не ягоны выбар і ўчынак. Гэта дзеяньне супрадзі яго. Прычым, на маю думку, гэта самае гвалтоўнае дзеяньне, якое толькі можна прыдумаць. Прымусовая змена тваёй самаідэнтыфікацыі. Ператварэнне чалавека ў прадмет — гэта тое, што ў самых страшных у сівеце кітайскіх турмах называюць ператварэннем чалавека ў жабу.

Сведчаныі пра Жодзінскую каталажжу — самую жахлівую ў Беларусі — даходзілі і раней. Але менавіта шчукінская барада стала наймачнейшым доказам таго, што ў нас для палітвязняў ёсьць свая кітайская турма.

Горкай кіпіла гісторыя — сілаю зголенай барада былога камуніста Валер'я Шчукіна.

IREX-PROMEDIA

За Хрушчова будаўніцтва і рэканструкцыя турмаў у Беларусі былі спыненыя. Імкліва набліжаўся камунізм і гэтаксама імкліва зъмяншалася злачыннасць. Менавіта тады, дарэчы, менскія архітэктары падрыхтавалі праект рэстаўрацыі Пішчалаўскага замку. Ён мусіў стаць тым, чым быў напачатку — гісторычным замкам, як толькі ягоныя съцены пакінё апошні зэк. Але камунізм не настаяў. Пішчалаўскі замак ператварыўся ў забітую зъняволенымі, у тым ліку і палітычнымі, Валадарку, а перадавы арыштанцікі дом у Жодзіне стаў узорам для будаўніцтва цэлае сеткі гэткіх самых у РБ.

Пра вусы і бараду

Сяргей Харэўскі

Неяк мой цесьць прыехаў на Пастаўшчыну з барадой. Тамака ўсе пачалі яго дакараць: "Пагаліся!" Дзед Пякарскі не стрымаўся: "Ты што, маскаль? Гэна ж адны толькі маскалы ў нас барады носяць!" На Пастаўшчыне ёсьць стараверы, якія вылучаюцца сваёй мовою ды барадамі. Іх здавён называюць маскалямі. "Во вусы — гэта красата!" — працягваў стary Пякарскі, пагладжаваючы свае — рэдкаватыя, закручаныя, як у Сальвадора Далі.

Жаданыне ўпарты стаяць на сваім — рэдкая для беларусаў рыса. Але такое пытаныне, як даўжыня валасоў ці барада, — выключынне з правіла.

Зрэшты, наяўнасць ці адсутнасць расылінасці на твары была істотным пытанынем праз усю чалавечую гісторыю. На мяжы XV—XVI ст. эўрапейцы пачынаюць галіца амаль татальнай. А вось расейскі Святы Сынод у 1551 г. заявіў, што "без барады нельга ўваіцца ў Валадарства ня беснае". Нават Жыгімонт Герберштайн, пасол Святой Рымскай імперыі, мусіў адгадаваць бараду, каб трапіць у Масковік на пачатку XVI ст. У часы Рэнэансу мода на барады панавала і сірод нашай арыстакраты. Не галіліся абодва Мікалаі Радзівілы, Чорны І Руды, якіх і звалі гэта за колер іхных вялізных барадаў. Барадачамі былі Кастусь Астроскі, Іван Хадкевіч,

Філон Кміта-Чарнабыльскі, Леў Сапега. Барады мелі усе запар Жыгімонты, уладары Вялікага Княства. Хоць наяўнасць адсутнічала, барады была спрэвай цалкам прыватнай і не звязаўлялася падставаю для гвалту ў забойстваў, як у Ресеі за Пятратром Першым. "Галаву сячы, бараду не чацай!" — малілі аб літасці барады свайго цара.

На мяжы XVI—XVII ст. у беларускім шляхецкім асяродку барады амаль цалкам зьнікаюць. Засцяночы пышныя вусы, закручаныя на самы розны манер. На старых шляхецкіх партрэтах ніяма, за рэдкімі выняткамі, чиста паголеных персонаў.

Мода на барады вярнулася ў Эўропу ў сярэдзіне XIX ст. Валадары засцяночы твару сталася знакам нонканфармізму. Джузэпэ Гарыбальдзі, Лаёт Кошут, Эжэн Пат'є. Згадайце й нашых: Сымона Канарскага, Валер'я Ўрублеўскага ці Жыгімонта Серакоўскага. Маладзенькая яшчэ, негустая барада была і ў Кастуся Каліноўскага.

...Стаміўшыся ад суседскіх і сваціцкіх пляўкоў, мой цесьць зголіў бараду. Сказаў, што яна яго старавы. А можа й праўда, не хацеў быць падобным да маскаля. А стary Пякарскі сёлета зголіў вусы. Бяз вусаў я гэто ледзь пазнаў. Ён зрабіўся зусім стary, стомлены і... звычайны. Казаў, што падтліў выпадкова. Хоць, падазраю, і ён пачаў няёмчыцца ад свайго шляхецкага выгляду... Часы пайшлі, як Купала пісаў, не такоўскія...

Плякат Уладзімера Цесльлера. 1989 г.

Шчукін асуджаны на трох месяццаў арышту не па адміністрацыйным артыкуле, а па крымінальным — хулаганства. Арышт на трох месяццаў — гэта не адміністрацыйнае, а крымінальнае пакаранье. Новыя крымінальнае заканадаўства Беларусі патрабуе, каб такі арышт зъняволенія адбываўся ў арыштанцікі дамах, але такіх установаў у Беларусі не існуе (не побудавалі яшчэ), таму ўтрыманьне такіх асуджаных у съедзідзяліцах звязаўся агульной практикай.

Перавод Шчукіна ў Жодзінскую пагараша ўмовы ягонага ўтрыманьня, але рэч у тым, што Валадарка ў Менску перапоўнена. У Беларусі СІЗА маюць адзіны статус і ня маюць градацыі па рэжымах. Таму перавод выкананы фармальна на законна.

Юрист праваабарончага цэнтра "Вясна" Андрэй Казакевіч, т. (017) 231-08-44

Справы азіяцкія

Цзян Цзэмінь завітае ў Менск падтрымаць Лукашэнку

Сталіцу Алімпійскіх гульняў 2008 г. выбіралі ў Маскве на пасяджэнні Міжнароднага алімпійскага камітэту. Перамог Пэкін, які атрымаў 56 галасоў з 111. Беларускі НАК напярэдадні пасяджэння ўхваліў кандыдатуру Пекіна.

Кажуць, што звычайна падчас такіх працэдураў галасы падросту купляюць. Мяркуце самі: цягам апошніх 3 гадоў кітайскія фірмы практична за свой кошт збудавалі ў Афрыцы 28 футбольных стадыёнаў.

КНР змагалася за права арганізацаі Алімпійскіх гульняў ад 1993 г. Тады перад прыездам інспекцыі Міжнароднага алімпійскага камітэту ўлады павызвілі зь места ўсіх "непажаданых" асобаў і, каб злыквідаць смог, пасярод зімы выключылі цэнтральнае асяпленне. Відовішча сініх кітайцаў, што грозна ляскалі зубамі, інспектарамі плюна не спадабалася. Гэтым разам былі зробленыя высновы, і калі ў лютым Пэкін наведала камісія МАК, улады толькі на тыдзень зачынілі самыя экалагічна брудныя фабрыкі ды пафарбавалі газоны. Інспекцыя прайшла ўдала, і змаганьне за Алімпіяду перайшло ў сферу хабараў і абязцанак дыў урэшце завяршылася кітайскай перамогай.

Кітайскі кіраўнік Цзян Цзэмінь завітае ў Беларусь па дарозе з Рәсей і Малдову. У Кішынёў ён паяціц, каб падтрымаць прэзыдэнта Вароніна — нішмат у сувесце краінаў, дзе камуністы пры ўладзе. У Рәсей Цзэмінь будзе падпісаць дамову аб стратэгічным суп-

рацоўніцтве. А да нас заедзе, каб прывітаць Лукашэнку, даўняга сябра кітайцаў усяго сьвету. Цікава будзе, калі Кітай разам з Кітайтам, адкуль нідаўна вярнуўся Мясініковіч, выдзеляць Беларусі крэдыты, неабходныя для аднаўлення разбуранай выбарамі гаспадаркі.

Візит Цзян Цзэміня — доказ таго, што Беларусь мае свой упłyў у сувесце (кітайскай, а не амэрыканскай) ягонай частцы. Прэзыдэнты дэзвюю супэрдзяржаваў — Рәсей і Кітаю — знаходзяць час, каб завітаць у Менск і маральна падтрымаць Лукашэнку перад выбарамі — ці гэта ня лепшае пацверджанье таго, што "жыве Беларусь"? (І як жыве Беларусь...)

Язапат Змысла

БЕЛАРУСКАЯ СЛУЖБА РАДЫЁ СВАБОДА

ЧАС	kHz	ХВАЛІ	ЧАС	kHz	ХВАЛІ
18:00 — 19:30	7295	41	22:00- 23:30	9530, 9750	31
9610	31		11865	25	
11725	25		06:00 — 07:00	6065	49

Сярэднія хвалі — 576, 612 і 1188 kHz

Адрес: 220005 Менск — 5, п/с 111; Vinohradská 1, Praha 110 00 CZ

Інтэрнэт: www.svaboda.org

НАСТРОЙЦЕСЯ НА "СВАБОДУ"!

Адам Глёбус

Грошы даюць свабоду. Хай ілюзію. Зрешты, што такое свабода без ілюзія, мараў, памкненіяў? Ну не статыстка ж яна. І хто скажаў, што грошы любяць падлік, улік і статыстыку? Мана. Каб грошы любілі статыстыку, усе бухгалтары былі б мільянэрамі. А так

зірні: бухгалтары працуяць на зарплату. Грошы ня любяць бухгалтараў. Бухгалтары любяць грошы. А грошы любяць талент, асабліва пасыль съмерці. Ёсьць талент, і ёсьць грошы. Каб талент ня скіс, яго трэба праветрываць. Найлепшы скразнік — у падарожжах, ён цудоўна выветрывае, выдзімае плесьню. І падчас падарожжаў з грашымі адбываюцца розныя дзіўныя рачы. Як сутнасьць грошы застаюцца грашымі, але формы набываюць самыя дзіўныя.

А партрэт Экзюпэры на 50 франках мне зусім не спадабаўся. І не спадабаўся зь дэзвюю прычынаў. Французы, пэўна, у прадчуванні чаканіні з'ёрла апошні раз намалявалі франкі халтурна. А яшчэ я бачыў у гадзіннікавай краме мурына, які дастаў скрутак франкай з майткоў. Даставаў, раз-

Інгушэція Злачынства расейскіх салдацюгаў

Прэзыдэнт Інгушэціі Руслан Аўшашаў аўбінаваці расейскіх фэдеральных войскі ў барбарстве. Нагодай сталіся дзеяньні жаўнераў у Джэйраскім раёне, дзе вайскоўцы разбурылі адзін з найстаражытных інгускіх могільнікаў і зрабілі прыблізна ў сярэднівечным храме XII ст. Хаба-Ерды, які для горцаў, прыкладам, як наша Каложа. Вайскоўцы на свае патрэбы яшчэ й разбралі частку съценаў бажніцы. Інгушы ўзбудзілі крымінальную справу па факце апаганявання съвятыні.

Азэрбайджан

Reforma pravapisu

З 1 жніўня ўсе азэрбайджанская СМИ, дзяржайная установы, рэкомендаваныя ўстановы выданыя пяройдучы на лацінку. Прэзыдэнт Гейдар Алиев падпісаў распараджэнне аб стварэнні дзяржайной камісіі па разформе мовы, старшынём якой будзе ён сам. Сваім намеснікамі ён прызначыў галаву прэзыдэнцкага адміністрацыі, прэзыдэнта АН, старшыню Саюзу ітсьменьнікаў, а таксама дзесяць экспертаў ад ураду, парламэнту і ВНУ.

Украіна Гэй, газу!

"Газпрам" у парушэнне ранейшых дамоўленасцяў скарациў пастаўкі газу ва Украіну, бо тая нібыта не даплочала за ўжо атрыманае. У адказ "Нафтагаз Украіны" абвесьціў "Газпраму" і ягонай краёвітры "Ітэры", што ўкраінскі бок сам будзе штодня забяць патрэбныя 10 млн. кубамэтраў газу з аўтаматычнага транзіту ў Еўропу. І сталі адпамоўваць, не чакаючы адказу.

Малаві

Вайна

з кракадзіламі

Улады афрыканскай дзяржавы Малаві шукаюць паліянічных добраахвотнікаў для адстrelu кракадзілаў. Такі крок выкліканы тым, што рэптылі ўсё часцей і часцей нападаюць на людзей у ваколіцах возера Ньяса. Кожны добраахвотнік атрымае афіцыйны дазвол забіць дванаццаць кракадзілаў у пэўных раёнах краіны. Тутэйшыя паліцыянты ў часе сезона дажджоў амаль штодня атрымліваюць паведамленыя пра напады кракадзілаў на людзей, нават на зямлі.

Наймяротнейшыя грошы ў Эгіпце. За тысічы гадоў, што ходзяць яны ўздоўж Нілу, наліпа на іх чорт ведае што. Сучасны эгіпецкі фунт сатканы з паперы, піску і рознай заразы. Пасыля карыстаньня такой паперкаю абавязково трэба руکі мыць, каб не скапіць які чумы ці воспы. Добра, што ў арабаў арабскія лічбы на грошах, гэта паскарае карыстаньне зачумленымі банкнотамі.

А ў галіндцаў наадварот, усе паперкі як новыя, нібыта толькі з друкарні. І малюнкі на іх карцінныя — устаўляюць на раму, вешаю на съцяні. Партрэт Сыпінозы настолькі шэдзуральны, што я ажно перачытаў "Багаслouска-палітычны трактат". І ня толькі перачытаў, а й перавыдаў. Натхніўся партрэтам на купюрэ.

А партрэт Экзюпэры на 50 франках мне зусім не спадабаўся. І не спадабаўся зь дэзвюю прычынаў. Французы, пэўна, у прадчуванні чаканіні з'ёрла апошні раз намалявалі франкі халтурна. А яшчэ я бачыў у гадзіннікавай краме мурына, які дастаў скрутак франкай з майткоў. Даставаў, раз-

КОШТ РЭКЛЯМЫ

(за 1 см², з улікам ПДВ)

Першая паласа
Апошняя паласа
Унутраная паласа

791 руб.
690 руб.
629 руб.

Для агенцтваў: рэдакцый газет (пры абмене рэкламна-інфармацыйным матэрыялам), некамэрцыйных організацый (грамадскіх організацій, фондаў ды інш.) магчымая зынка да 30%.

Пры размышлены тэксту-матэрыялу рэкламнага харэстру магчымая зынка да 50%.

Зынкі прадугледжваюцца і пры размышлены некалькіх абвестак запар, абвестак буйнога памеру.

**Рэклама ў "НН" — гэта добрая
рэпутацыя ў вачах дзясяткаў тысяч
самых улывовых чытачоў краіны**

Дзігд сярэднеэўрапейскіх падзеяў

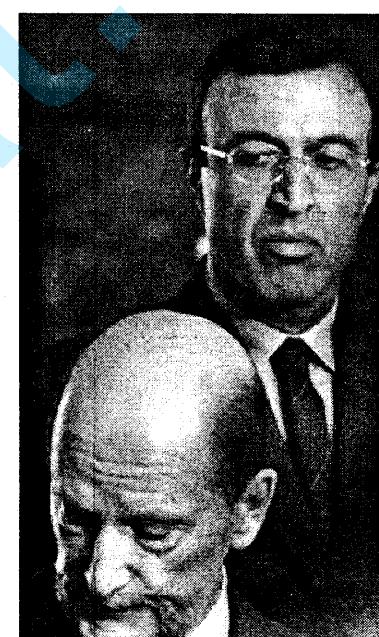
Візы, межы і карупцыя

Урад Нямеччыны пераглядае іміграцыйную палітыку. У праекте новага закона пра прапануеца штогод прымаць 50 тысячай новых імігрантаў, перадысім маладых і кваліфікаваных, пераважна з тэхнічнай адукцыяй, а таксама 10 тыс. мэнеджараў і студэнтаў. Імігранты, якія вывучаюць мову ў будучы добра сябе паводзіць, атрымаюць права застасца ў Нямеччыне назаўжды, а за 6 гадоў атрымаюць грамадзянства. Трэба скажаць, што як тых адміслуўцы і прагнучы ехаць у Нямеччыну. Нідаўна Бэрлін запрасіў 20 тысячай кампьютарных спецыялістаў, але прыехала толькі 8 тыс.

Віцэ-міністар нацыянальнай абароны Польшчы Шарамеццеў пазбыўся пасады, а ягоны намеснік Фармус арыштаваны па аўбінавачанні ў карупцыі. Ён, нібыта, вымагаў хабары дамаўляцься аб закупках для польскага войска. Фармус меў ажно чатыры паштарты — польскі, канадскі, нямецкі і турецкі (нават быў прапісаны ў Туреччыне). Скандал усачаўся пасля артыкулу ў *Rzecznopoleje*, хоць і раней неаднакроць казаўлі, што асистэнт віцэ-міністра — харнік. Маючы зарплату 1,5 тыс. даляраў у месяц, Фармус купляў дарагі вілы ў шыкоўныя лімузыны.

Сэрбам нарэшце паказалі праўду аб разны, учынены 6 гадоў таму ў Срэбранцы. У ліпені 1995 г. бялградскія СМИ паведамілі, што сіль басьнійскіх сэрбў вызвалілі Срэбранцу ад мусульманскіх экстрэмістаў. Дзяржаўнае ТВ паказала колькі кадраў, на якіх генэрал Радка Младзіч кака пра гарантны басыпекі для местачкоўцаў.

Сяргей Рак

Прэзыдэнт Стаянаў, як і ўся палітычная эліта Баўгарыі, раўніва ставяцца да новага прэм'єр-міністра краіны, былога цара Сімёна II.

У хуткім часе незалежная газета "Наша Борба" і незалежнае радыё Б-92 паведамілі пра разны, але ўрадавыя СМИ на працягу ўсіх наступных гадоў аўбяргалі паведамленыя пра гэтае злачынства. Таму, калі дзяржаўнае ТВ паказала перадачу пра Срэбранцу, грамадзтва было ў шоку. Выявілася, што тыя, каго шэсьць гадоў называлі патрётамі, у 95-м забілі 7500 чалавек.

Ляць у далірах. Не ў беларускіх рублях, як мусібыць, а ў далірах. І яшчэ праклінаюць ЗША, першы

— прылюдна, другі — у вузкім коле аднадумцаў. Даляр адказвае адпаведна: на любіцца іх абодвух за бяздарнасцю. Ён, як і ўсе

грошы, любіць таленты, свабоду й Радзіму.

Калі які зеленатаўры бакс заляціць у Беларусь, дык пакруціцца, павернеца ў назад уцякае. Аказваецца, на

толькі птушкі любіць гнёзды свае, на толькі

рыбы любіць віры свае, але ў грошы любіць банкі свае. У чужых сумутоў, насталгуююць. Ім трэба дапамагаць, як чалавеку ў дарозе. У якую б краіну я

Аляксандар Мсьціслававіч Талстой: “Граф вярнуўся!..”

Мсьце Талстой прыехаў у Беларусь як першы аташэ па культуры новадаўкытага французскага пасольства ў 1992 г. Цяпер ён працуе судкам франкабеларускага факультету Эўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэту ў Менску. Ен адзін з тых французаў, па якіх беларусы ацэніваюць Францыю як краіну і як партнэрку Беларусі. Эвалюцыя ягоных поглядаў яскрава адлюстроўвае змяненію французскіх поглядаў на Беларусь увогуле. Нягледзячы на непасъядоўнасць унутранай палітыкі, Беларусь за 10 гадоў заняла сваё месца ў калектыўным уяўленні эўрапейцаў. У гэтым — жалезная лёгіка гісторыі. І зарука пераадолення тae няўгáді да Беларусі, неразуменна Беларусі, якія абумоўлілі своеасаблівую беларусафобію эўрапейцаў у 90-х. Пра гэта — гутарка з графам Талстым.

“НН”: Вы жывіце ў Беларусі 9 гадоў. Ці зъмянілася вашае бачанье краіны за гэты час?

А.Т.: Папраўдзе, у 1992 г. у мяне не было ніякага бачанья. І гэтая адсутнасць бачанья і была сярэднім бачаннем сярэдняга эўрапейца. Я час ад часу наяжджаў у Рәсей да сваякоў, бываў у Цэнтральнай Азіі і на Каўказе, бо цікавіўся каўкаскімі мовамі, турыстычнай экзотыкай. А для наведвання Беларусі я нія не мечтал. Адпаведна, не было й ніякага ўяўлення пра беларускую культуру.

Для мяне беларуская культура — гэта культура, якая ставіць шмат пытаньняў, на якіх цяжка знайсці адказы. Но таму, што ёсьць малавядомыя сферы, палітычныя ці грамадскія табу. На прыклад, мне цікава было даведацца, што ў Беларусі раней большасць насельніцтва гародоў складалі жыды — вельмі дынамічна і важная для грамадзтва група. Але я дагэтуль не могу знайсці адказу на пытаньне, ці паўплывала жыдоўская культура рэальна на беларускую. Падазраю, што канкатаў паміж жыдоўскай культурой як культуры гарадзкой і беларускай культуры як культуры пераважна вясковой было нішмат. Гэта пытанье трэтыяльнейшай стратэгіі, калі хотаце... Застаецца толькі шкадаваць, што жыдоў у Беларусі ні стала, бо разнастайнасць — моўная, этнічная і кожная іншая — зляўлецца бағаццем. Калі бы жыды ў Беларусі засцяліся такім ж шматлікім і такім ж вольнымі ў сваёй дзейнасці, вясковое насельніцтва Беларусі таксама развівалася б хутчэй, і краіна была б бағаццю.

“НН”: Вы кажаце, што 10 гадоў тому Беларусь амаль не прысутнічала ва ўяве ёўрапейцаў. Цяпер яна зъяўлілася ў гэтай уяве? Што гэту паспрыяла?

А.Т.: Найперш палітыка. Нейкія падзеі, здарэнні... Аднак усё гэта вельмі павярхонна, фрагментарна, без агульнага бачанья. Каб займець яго, трэба быць сталым і блізкім назіральнікам.

“НН”: Як Беларусь можа стаць аб'ектам блізкага назірания, напрыклад, для французаў?

А.Т.: Сёння галоўны мост між Беларусі і Францыяй — студэнты нашага факультetu. Яны насычаюцца французскай культурай, зляўлецца спэцыялістамі па культуре беларускай. Яны выходзяць з університету здольнымі несці інфармацыю пра Беларусь на розных мовах — ангельскай, францускай... І, такім чынам, робяць веды пра Беларусь даступнымі для ёўрапейскіх краінаў.

“НН”: Колькі студэнтаў выпускае Ваш факультэт штогод?

гутуць прыдушиць у братэрскіх абдымках. Трэба гроши хапаць і ўцікаць. Расейскія калейкі ніколі не шкодзілі ў беларускай кішэні. Вядома, лепш бы нашыя талерантыя кішэні напаўніліся талерамі, а не рублямі з калейкімі. І напоўніцца. Надыдае час талераў. Гроши, як і людзі, доўга не жывуць, адно пакаленіне манэтай зъяўляюцца другое. Некалі я й марыць ні мог пра тое, што беларус будзе выбіты на манэтцы, а дачакаўся Скарыны й Купалы з Коласам. І талераў дачакаю. А пакуль буду карыстацца паперкамі з ліхінкам, які, як сапраўдны беларускі партызан, схаваўся на паперцы ў 5000 рублёў і бачны толькі на прасьевет.

Цікава паразглядаць гроши на прасьевет. Вось ёсьць, а вось і няма. Адразу разумееш, што гроши — вельмі дынамічнае рэчыва. Таму я з радасцю сустрэў пераход на электронныя карткі, калі я трэба паперкі брудныя перабіраць, якія чужую экзаму з грыбкамі насыць у партманэтцы. Гроши

зъяўляюцца. Колькі іх у цябе, ведаш адно ты. Банкаўскі служачы на ўлік. Банкаў многа, а ты адзін. Толькі на ўсе народы ўзрадаваліся электроннымі грошыкамі. Есьць нацыі, што любяць кшт. Гігантскія любяць кшт. Зайдзі ў італійскую краму. Неістотна, дзе яна, — у Вільні, ці ў Празе, ці ў Ёрме... І пачуеш, што сёньня аппарат для крэдытаўных картак зламаўся, і лепш разылічыцца наяўнымі. А расейцы пайшлі далей. У Маскові табе праства размагніць картку. У маскалёў заўсёды свой шлях: ламаць праз калена, а потым плаціць і рамантаваць.

На ўсё можна адрамантаваць. Ну, як ты ажывіш трупу гроши? Я з сумам глядзею на манэты розных часоў і краін, запакаваныя ў цэляфан. 1 кг за 10 франкаў. Такія муміфікаваныя гроши, выстайленыя на вітрыне парыскай нумізматычнай крамы, спынілі мой позірк. Не набыў, не спакусілі. Мне падабаюцца жывыя гроши.

Менск, 30 траўня 2001 г.

віста называць “элітамі”, — ад людзей, што маюць поўнае выхаванне, адукцыю, якія толькі ўладу. Ідэя разыўцыцца беларускія культуры цікавіла мяне, бо я задумаваўся, ці можа ў краіне, у якой у 1995—96 г. статыстыка налічвала толькі 35% беларускамоўных, разыўвацца культура гэтага тыпу. Цяпер я прости канстатую, што тутэйшыя дзяржаўныя мэдэй, БТ і прэс досьць пыроку ўжывашы беларускую мову. Для мяне, як назіральніка збоку, беларуская мова як робіць уражання адсунутай на пэрыфэрыю грамадзтва. Ёсьць тэлеперадачы, выпускі наўнай па-беларуску. Я ведаю, ці гэтага дастатковая. Беларуская мова ўжываецца, прынамсі, на ўзроўні пачатку 90-х. Я думаю, што беларушчыны паменшала з тae пары. Але я ні ведаю, ці можа ўпрыўліў беларускія мовы ўзрасці. У пэрыяды інтэнсіўнага русіфікацыі ў Беларусь прыяжджаў больш расейцаў-мігрантаў, чым нараджалася беларусаў. Таму існуе значная частка грамадзтва, за якой не стаіць ніякай беларускай традыцыі, якая працягвае захоўваць свае расейскія сямейныя ўстоі як якая не абязяжыла сябе выучвэчынём беларускай мовы. Затрымлівае разыўцца ваша культура й тое, што беларуска-моўная інтэлігенцыя даволі павярхонна ведае гісторыю сваёй краіны і недастатковая крытычнае ўспрыманне. Людзі праглынаюць усё, што ім прапануецца, якія звычкі аналітычна падыходзіць да звестак.

“НН”: Чаму так?

А.Т.: Бó Беларусь уваходзіла ў Расейскую і Савецкую імперіі, якія ніколі не ведалі дэмакратіі. Насельніцтва было пасцімленым, бо за яго заўжды думалі наверсе.

“НН”: Вы, паводле паходжання, ёсьць прадстаўніком тае русофільскае Францыі, якая традыцыяна з захапленнем і падтрымкаю ставіцца да Расеі, тае Расеі, праз вызваленіе ад якой і фармавалася беларуская нацыя. Як нам заваяваць сымпатыю сусвету? Як, на Вашу думку француза-русафіла, дабіца разумення нашае беларускае справы французамі і расейцамі? Ці магчыма гэта ўвогуле?

А.Т.: Ну, Ваша шматлікінасць памірае, бо жыдоў ужо німа, напрыклад... Гэта, на жаль, агульная тэнденцыя ў гісторыі нацыяў. Націў робяцца ўсё больш аднанаўнічай — гэта фатальнасць гісторыі, і народы да гэтага часам нават імкніцца. Таму я ні думаю, што Беларусь можа неяк скарыстаць з гэтага, пагатоў што гісторыя Беларусі ў гэтай галіне расылісця слаба і інфармацыі нішмат і пра жыдоў, і пра татараў, і караімай. Апошніх ужо ні засталося нават... А між тым, адна спадарыня з беларускіх Багдановіч, караімка, эміграваўшы пасля рэвалюцыі ў Францыю, стала пакраіцелька сусьветнае арганізацыі “Братоў-мусульманаў”.

“НН”: Як Вы бачыце будучыню беларускай культуры ў сяве-домасці ў іх сусідаваныні з іншымі культурамі?

А.Т.: Я банальна скажу, што гэта залежыць ад волі кіроўных груп на насельніцтва, якія можна расплы- вати. Іх можна датычыць. Але з-за гэтага пытаньне. У мяне бачанье інтэлігента — мне падаецца вельмі важным стварэнне тоеснасці ў разнастайнасці. Я бачу пэўныя стэрэотыпы, спароджаныя беларускім нацыяналізмам, бачу схільнасць спрошчана ўспрымаць беларускую гісторыю. І мноства прабаўлі на гісторычнай ведзе. Часта яны міне здаюцца наўмысным. Напрыклад, калі гаворка ідзе пра Вялікай Княсці. Тутака “неўсъядомлене” беларусаў ігна- руе, напрыклад, украінцаў, якія таксама маюць права на сваё долю спадчыны Вялікага Княсці. О, я ведаю гісторыю Беларусі лепш, чым Вы думкаеце, і ніколі не спыняюся разважаць пра яе гісторыю і лёс. Толькі зразумейце мяне слушна. На маю думку, галоўнае, каб беларусы паважалі іншыя народы, культуры. Зрэшты, народ, упэўнены ў сабе, заўжды паважае іншыя народы.

“НН”: У 1992 г., калі Вы прыехаў у Беларусь, ядро беларускіх інтэлектуалаў уяўляла сябе будаўніком чацвертае беларускай нацыі, тады як ва ўяўленні эўрапейцаў і, магчыма, Вашым асабістым уяўленнем Беларусь была ні чым іншым, як проста другой расейскай рэспублікай...

А.Т.: Дакладней, усходнеславянскай. Калі ўзынікла краіна, дык большасць жыхароў Францыі меркавала, што ўсё ж мусіць быць нейкая розніца між расейцамі і беларусамі. Яны мо на ведалі дакладна, якія...

“НН”: А расейская інтэлігенцыя, што жыла тутака, пікілі не ўспрымала Беларусь як нейкі самастойны суб'ект. Ці прымірлыся за апошніе дзесяцігоддзі з дэяціўніцамі дзве дадыкальныя бачані Беларусі? Узыні з іхнага змагання нейкі кампраміс, ці яны працягваюць існаваць паралельна — адно незалежніцкае, прадзірапейскіе, палінафільскіе, другое — русофільскіе і настальгічна-ўянініцкае?

А.Т.: Яны не спалучаюцца. Але трагедыя ў гэтым няма. Грамадзтва не расколеца, не хісьнецца да адной з краінасцяў. Гісторычны дос্বяд зацікаўшы, нават калі ён кароткі. Краіны Балтвы мелі гісторычны дос্বяд зацікаўшы, незалежнасці, вось яны хутка адзіяліліся да Захаду, прынялі заходнія палітычныя ідэялігічныя дактрины і нават лад жыцця наблізілі да заходняга ўзору. Тады як Беларусь за гэтыя гады зблізілася хутчай з Усходам. Раней міне здавалася, напрыклад, што Беларусь — краіна дзвінкаў рэлігіі, хоць каталікоў і менш, чым праваслаўных. Цяпер у мяне такое ўзраканне, што праваслаўнікі дас্বядаліліся да СССР, хутка наблізіліся да Захаду, прынялі заходнія палітычныя ідэялігічныя дактрины і нават лад жыцця наблізілі да заходняга ўзору. Тады як Беларусь за гэтыя гады зблізілася хутчай з Усходам. Раней міне здавалася, напрыклад, што Беларусь — краіна дзвінкаў рэлігіі, хоць каталікоў і менш, чым праваслаўных. Цяпер у мяне такое ўзраканне, што праваслаўнікі дас্বядаліліся да СССР, хутка наблізіліся да Захаду, прынялі заходнія палітычныя ідэялігічныя дактрины і нават лад жыцця наблізілі да заходняга ўзору. Тады як Беларусь за гэтыя гады зблізілася хутчай з Усходам. Раней міне здавалася, напрыклад, што Беларусь — краіна дзвінкаў рэлігіі, хоць каталікоў і менш, чым праваслаўных. Цяпер у мяне такое ўзраканне, што праваслаўнікі дас্বядаліліся да СССР, хутка наблізіліся да Захаду, прынялі заходнія палітычныя ідэялігічныя дактрины і нават лад жыцця наблізілі да заходняга ўзору. Тады як Беларусь за гэтыя гады зблізілася хутчай з Усходам. Раней міне здавалася, напрыклад, што Беларусь — краіна дзвінкаў рэлігіі, хоць каталікоў і менш, чым праваслаўных. Цяпер у мяне такое ўзраканне, што праваслаўнікі дас্বядаліліся да СССР, хутка наблізіліся да Захаду, прынялі заходнія палітычныя ідэялігічныя дактрины і нават лад жыцця наблізілі да заходняга ўзору. Тады як Беларусь за гэтыя гады зблізілася хутчай з Усходам. Раней міне здавалася, напрыклад, што Беларусь — краіна дзвінкаў рэлігіі, хоць каталікоў і менш, чым праваслаўных. Цяпер у мяне такое ўзраканне, што праваслаўнікі дас্বядаліліся да СССР, хутка наблізіліся да Захаду, прынялі заходнія палітычныя ідэялігічныя дактрины і нават лад жыцця наблізілі да заходняга ўзору. Тады як Беларусь за гэтыя гады зблізілася хутчай з Усходам. Раней міне здавалася, напрыклад, што Беларусь — краіна дзвінкаў рэлігіі, хоць каталікоў і менш, чым праваслаўных. Цяпер у мяне такое ўзраканне, што праваслаўнікі дас্বядаліліся да СССР, хутка наблізіліся да Захаду, прынялі заходнія палітычныя ідэялігічныя дактрины і нават лад жыцця наблізілі да заходняга ўзору. Тады як Беларусь за гэтыя гады зблізілася хутчай з Усходам. Раней міне

Краіна нашых няспраўджаных

Новыя дакумэнты па гісторыі стасункаў БНР з Францыяй у 1919-1920 гг.

Працяг са старонкі 1.

Што да "замежнай прэзэнтацыі" першай беларускай партыі, то гэта падзея, безумоўна, мела вялікае сымбалічнае значэнне, але ніякай рэальнай карысці нацыянальна-вызваленому руху яна не прынесла... Зыходзячы з гэтай багатай перадгісторыі, зусім натуральна падаеца ѹ гісторыя нараджэння і съмерці аднаго пазнейшага малавядомага дагэтуль праекту, якія паўстае са старонак дакумэнтаў, што друкуюцца ніжэй. Вядзенца пра спробу ўраду Беларускага Народнага Рэспублікі праз сваю дэлегацыю на Парыскай мірнай канфэрэнцыі¹ заахвочыць Францыю ўкладыць грошы ў будову Балта-Чарнаморскага навігацыйнага шляху і такім чынам паспрыянці паславанію аднаўленню ўсходняе Эўропы ды ўмацаваць пазыцыі БНР. Разылік быў на тое, што гэткімагутны інвестар, як Францыя, будзе любым коштам бараніць укладзенія капіталы, а зы імі ю гарант іхнае недатыкальнасці, то бок дэмакратычных рэжымў у Беларусі. Таксама, што б сумніваўся, што тым спадзяваннем было наканавана застацца марнімі, раю перачытаць гэты артыкул спачатку...

Ніжэй пададзеныя дакумэнты выяўленыя мною ў Цэнтры эканамічных і фінансавых архіваў (*Centre des Archives Economiques et Financières*) Міністэрства фінансаў Францыі, што ў горадзе Савіньї-Лё-Тампль. Сыгнатура адзінкі захаваныя: В-31979, нумарацыя старонак адсутнічае. Дакумэнт №1 і дадатак да яго — машынапісны, дакумэнты №2 і 3 — рукапісныя. Усе дакумэнты ёсьць фрыгіналамі. Друкуюцца ўпершыню, у май пракладзе з французскай мовы.

Дакумэнт 1.
[На бланку Дэлегаціі Беларускай Народнай Рэспублікі на Парыскай мірнай канфэрэнцыі]
Парыж, 3 [?] ліпеня 1919.

№ 122.

Спадару Міністар,

Сярод праблемаў эканамічнага жыцця ўсходняе Эўропы вельмі важнае месца займае пытанье аб стварэнні навігацыйнага шляху паміж Балтыскім і Чорным морам.

Вырашэнне гэтае праблемы залежыць ад трох наваствораных дзяржаваў: Латвіі, Беларусі і Украіны. Але, на жаль, гэтыя дзяржавы ніколі ня здолеюць рэалізаваць гэты праект сваім уласнымі сіламі з прычыны істачы ў іх неабходных капіталаў. Паколькі справа ідзе аб мільярдах (ад 1 і 1/2 да 2 мільярдаў), яны будуть вымушаны запрашаць замежных капиталаў.

Нямецчына з прычыны краху сваіх плянаў будаўніцтва чыгункі, некіраванай на ўсход (лінія на

Багдад), і зьяўлення новага праекту Антанты правесці гэтую лінію па-за нямецкай тэрыторыі, узялася за распрацоўку новай ідэі, якую прадугледжвае стварэнне вялікага судаходнага шляху з Балтыскага мора ў Чорнае (да Адэсы).

Сведчаньнем гэтаму ёсьць артыкул, і пад называй "Der Grossschiffahrtsweg Königsberg-Kiew von Handelskammer-Sindicus Fritz Simon", надрукаваны ў адным нямецкім часопісе (Die Ukraine, Januar 1919, Heft 2). Гэты артыкул, у сваю чаргу, развівае плян інжынераў Контага і Сімона, выкладзены ў брашуры "Königsberg Grossschiffahrtszege nach Litauen, der Ukraine und Polen" у верасні 1918 г.

Калі Нямецчына здолее зреалізаваць названы грандыёзны праект, гэта дазволіць ёй зноўку выйвіць на ўсходзе ўсеё тое, што яна згубіла ў Эўропе ў выніку сваёй паразы, а таксама аказаць вялізны ўплыў на лёсы дзяржаваў, зацікаўленыя ў стварэнні гэтага навігацыйнага лініі.

Такім чынам, Антанта мусіць мець за свой інтарэс выцягнуць гэтыя козыр з рук Нямецчыны, уз'ышы на сябе ініцыятыву стварэння судаходнага шляху паміж Балтыскім і Чорным морам. Дзеялі гэтага яна зможа выкарыстаць плян № 1, дзе той шлях праектуеца паміж Дзвінію ў Дняпро, якія цякуць паўз Латвію, Беларусь і Украіну, што дазволіць цалкам выключыць Нямецчыну з гэтага камбінацыі.

Маем гонар перадаць Вам у дадатку ўсе дакумэнты, якія маюць

адносіны да гэтага пытаньня², з надзеяй, што Вы разгледзіце іх з цікаўнасцю, належнай праекту гэткага капітальнага важнасці з пункту гледжання эканамічнай і палітычнай, і прыцягнене да іх увагу высокапастаўленых французскіх персонаў, здольных зацікаўіцца ягонай рэалізацыяй.

Дзяякоўчы Вам наперад, просім прыняць, спадар Міністар, заўпэўнены ў захаванні нашай вельмі высокай павагі.

За Старшыню Дэлегаціі
[Асаўсты подпіс:
A. d'Osnobichine³]
Спадару Міністру фінансаў.

Дадатак да Дакумэнту 1.

Парыж, 1 ліпеня 1919

Вялікая навігацыйная лінія паміж Балтыскім і Чорным морам.

Вялікі гістарычны шлях з Понучаючы ў Бізантію, які праходзіць паўз раку Волхаву, возера Ільмень, раку Ловаць і цягніцца да поўдзеня да Дніпра, калісці адгэтуя вельмі важную ролю ў развязвіцца ўсходняе Эўропы.

Зарэён ён згубіў усю свою важнасць. Аднак, ідэя стварэння вялікай і добра арганізаванай навігацыйнай лініі паміж Балтыскім морам і Чорным морам, якія маглі бы карыстацца караблём з вялікім танажам, працягвае эвалюцыянаўці і даваць жыццё ўсё новым і новым праектам.

Сутнаснай ідэяй, што зь іх вынікае, ёсьць ідэя злучэння Балтыскага мора з Чорным праз систэму каналоў.

Першыя крокі да рэалізацыі гэтага пляну ўжо зробленыя: так, Сергуткі канал звязае Вулу, прыток Дзвіні, і Бярэзіну, прыток Дняпра; Агінскі канал яднае Шчару, прыток Нёмана, з Ясельдай, прытокам Прывіці, і праз гэту апошнюю злучае Дняпро з вышэйназванымі рэкамі. Нарэшце, Днепра-Бускі канал яднае прыток Віслы з Прывіціці ды з Дняпром.

Але ўсе гэтыя каналы прымітыўнай канструкцыі ня могуць служыць для навігацыйнага караблём з вялікага танажу. Не прыстасаваны для гэтага ўсіх рэкам, працяг якія ідуць гэтыя трох ліній.

Прычыны такой нядбайнасці трэба шукать у цэнтралізованай палітыцы былога расейскага ўраду, які абсалютна не цікавіўся сваім "аддаленымі правінцыямі" і не жадаў рабіць вялікіх выдаткаў

Латвію, Беларусь і Украіну, другі — працяг нямецкую Літву, расейскую Літву, Беларусь і Украіну.

Першы з гэтых праектаў мае ту перавагу, што ён рабіць гэтую лінію цалкам незалежнай ад Нямецчыны і ня мусіць сустракаць апякі пярочанынъ з боку трох наўствораных дзяржаваў, як з прычыны іхных гістарычных сувязяў у мінулым, так і сёньняшніх супольных эканамічных і палітычных інтаресаў. Ягонай рэалізацыяյ патрабуе іхнага супрацоўніцтва і вялікіх капіталаў. Апошняга, на жаль, яны ня маюць, але зараз гэта не бракуе ні ў Эўропе, ні ў Амэрыцы.

Незалежна ад таго варыянту праекту, які будзе канчаткова прыняты дзяржавамі, што размешчаныя на заходзе тэрыторыі былой Расеі, важнасць ролі Беларусі ў стварэнні гэтага Вялікага Навігацыйнага Лініі ёсьць фундаментальная. Менавіта гэта прымусіла ўрад Беларускай Народнай Рэспублікі ўзяць на сябе ініцыятыву на ягонай рэалізацыі.

Паводле справаздачы: "Königsbergs Grossschiffahrtswege nach Litauen der Ukraine und Polen", von Contag und Simon. Верасень 1918.

**Кожны раз крохкая
Надзея беларусаў
у чынені разбівалася аб
каменны мур de la
Politique réelle i du
Pragmatisme national
французаў**

на іхную карысць. Гэты мяне, ва ўсіх праектах, што датычыліся навігацыйнага судаходнага шляху, ён ідзе паўз гэтага "аддаленага правінцыі", то бок Латвію, Беларусь і Украіну, або Літву, Беларусь і Украіну, ці яшчэ Польшчу, Беларусь і Украіну.

Карысць ад стварэння вялікай навігацыйнай лініі, даступнай для цяжкагаравных караблёў, частолькі відавочнай, што мы нават не зъбираемся развязаць далей гэтую тэму.

У названым пытаньні найбольш зацікаўленыя дзяржавы, працяг якія мусіць прайсці названая лінія, аднак, на меншым ёсьць інтарэс і краінаў, што маюць эканамічныя зношэнні з тымі дзяржавамі. Немцы гэта добра разумелі па акупациі краінаў Балты, Літвы, Беларусі й Украіны.

У пэўных колах Нямецчыны адразу ж пачалі ліхаманка вызыгчы чатыры ніжэй пададзеныя праекты стварэння гэтага воднага шляху, каб вылучыць адзін найвыгоднейшы.

— Дзэвіна—Дняпро (простая лінія, якія атрымаліся, калі працягніці новы канал, што пройдзе праз канал Вул—Бярэзіна);

— Нёман—Шчара—Агінскі канал — Ясельда—Прывіці—Дняпро;

— Прэгель⁴ — Мазурскі азёры — Аўгустоўскі канал — Нёман—Шчара—Агінскі канал — Ясельда—Прывіці—Дняпро;

— Вісла—Буг — Днепра-Бускі канал — Прывіці—Дняпро.

Відавочна, што Нямецчына будзе мець усе выгоды, прыняць іхнага пададзенага звясткі пра стаўленне французскага ўраду да ягоных прарапановаў.

Беларускі ўрад, які зараз знаходзіцца ў Рызе, прасіў мяне прыехаць у гэты горад, каб давесць іхнага пададзенага звясткі пра стаўленне французскага ўраду да ягоных прарапановаў.

Дарэчы, мне вядома, што беларускі ўрад атрымаў прарапановы з боку іншых урадаў, якія абраццаць, за пэўныя перавагі ў будучыні, адразу ж падтрымліваюць яго палітычную фінансава, маючы на ўвазе прызнанне Беларускага Дзяржавы і дэлімітацию ейных межаў. Гэта ў прымусіла беларускі ўрад прасіць мяне атрымаць з ім сустрэчы ў Рызе.

Адчуваючы, што вырашэнне пытаньняня ня можа больш адтэрміновацца, я вырашыў прыняць гэтае запрашэнне.

Мне неабходна ведаць, якія ёсьць сучасныя намеры французскага ўраду, каб вызначыць сваю асабістую манеру паводзінаў падчас сустрэчы з беларускім урадам, што знаходзіцца ў Рызе.

Прыміце, спадару Міністар, за пэўнені ў май высокай да Вас павадзе.

Geogérald, дэпутат [Нацыянальная Сходу Францыі],

Старшыня Нацыянальнага камітэту па эканамічнай экспансіі ва ўсходнюю Эўропу.

Salutations de Minsk

Rue Zichariewska.

надзеяў

Дакумент 3.
[На блянку чарнавіка Міністэрства фінансаў Францыі]

Загад № 14-508
Ад 20 верасня 1920

Міністар

Сп. Жажэралю, Дэпутату,

Старшыні Нацыянальнага Камітэту па эканамічнай экспансіі ва ўсходнюю Эўропу.

У адказ на Ваш ліст ад 9 верасня маю гонар адзначыць, што ўрад Беларусі не прызнаны нават дэфакта, і таму ўсе эканамічныя й фінансавыя пытанні, якія могуць паўстаць у звязку з гэтай краінай, ёсць аваязкова другаснымі ў адносінах да палітычнага пытання. У гэтых умовах толькі Дэпартамент замежных спраў здолеет дакладна вызначыць сучасныя намеры французскага ўраду наконт Беларусі.

Нашыя дасьледнікі гісторыі БНР, магчыма, здолеюць адказаць на пытанні, ці паехаў сп. Жажэраль да гэткім адказе ў Рыгу, і калі так, дык ці паспей ён там сустрэца з прадстаўнікамі ўраду

Вацлава Ластоўскага перад tym, як яны мусілі пакінуць тэрыторыю некалі сяброўскай Латвіі, якая ў канцы каstrychnika 1920 г. заключыла мірную дамову з Савецкай Расіяй і разрывала дыпламатычныя зносіны з Беларусі. Аднак фактам ёсць тое, што французскі ўрад Аляксандра Мільерана ў гэты момант аказаў моцную фінансавую мілітарную дапамогу Польшчы, войскі якой зямлі большую частку тэрыторыі БНР, а зь іншага боку — прызнаў адзінам законным урадам Расеі ўрад генерала Пятра Урангеля, вядомага прыхільніка «адзінай і непадзельнай». Для нейкай там Беларусі ў гэтай геапалітычнай камбінацыі кіроўная эліта Францыі месца, відавочна, ня бачыла...

Ігар Лялькоў

¹ Міжнародная канферэнцыя, скліканая дзяржавамі-пераможцамі ў першай сусветнай вайне для выпрацоўкі падпісання дамовы з пераможанымі дзяржавамі. Праходзіла з 18.01.1919 па 21.01.1920. Пасыя афіцыйнага за-

вяршэнства канферэнцыі ў Парыжы засталіся працаўцаў ейнага працоўнага органы (у 1920—21).

² Да ліста даданыя: 1) Аналітычныя засемка «Une grande ligne de navigation entre la Mer Baltique et la Mer Noire» (падаецца далей); 2) Французскі пераклад артыкулу Фрыца Сімона пад назоў «Une grande ligne de navigation Kötigberg — Kieff» (у гэтай публікацыі не падаецца).

³ Азабішын А.А., былы Гарадзенскі віца-губэрнатар, на той момант — сябар Дэлегацыі БНР на Парыскай мірнай канферэнцыі.

⁴ Ці Прэзідэйт, рака, у вусьці якой знаходзіцца Карабявец (Кёнігсберг).

⁵ Мільеран А., на той час — прэм'ер-міністар і міністар замежных спраў Францыі, з канца верасня 1920 — прэзыдэнт Рэспублікі.

⁶ Прозывішча ня высьветленнае.

Прэм'ер-міністар Мільеран з жонкай

Ліст у рэдакцыю

La vraie Bérénina!

Здаецца, што *Bérénina* — гэта адзінае слова ў французскім мове, якое нагадвае пра Беларусь. Як усё беларускае за мяжой, яно падаецца альбо пад польскім, альбо пад расейскім соўсам, нават назва ракі вымалуеца на расейскім кшталт. Выраз пазначае жудасную паразу, катастрофу. Сёньня гэты памятак можа быць выкарыстаныя ня толькі французамі, але й беларусамі, каб апісаць узровень ведаў ўрэлайцай з Захаду пра Беларусь і беларускую культуру.

Калі доўгі час заходзішся ў Францыі ў штодзённа сутыкаешся зь ейнымі жыхарамі, пачынаеш рабіцам вымалуице: «*La vraie Bérénina!*» Ад таго, што на пошце паштарка правярае ў кампютары, ці існуе гэткай дзіўная краіна з назвай «Беларусь». Ад таго, што калі ў ёсць кнігі беларускіх аўтараў, дык месцяцца яны на паліцы расейскай літаратуры. Ад таго, што на лекцыі пра ўніяцтва прафэсар сцьвярджае, што Берасьце — украінскае места, а салідная энцыклапедыя «*Quid 2001*», даючы інфармацыю аб канфэсіях у Беларусі, пазначае, што «беларускі сучасны ўніяты — гэта, галоўным чынам, украінцы, якія жывуць у Беларусі». Ад таго, што

Страсбургу на чале асацыяцыі расейска-французскага сяброўства стаіць

беларус. А тутэйшыя французы просьцяці дапамагчы напісаць ліст па-расейску, бо для іх «беларусы ў расейскім размаўляюць адною моваю».

Гартаючы тутэйшую прэсу, у галаве аўтаматычна высоквае: «*La vraie Bérénina!*» Но, дзякуючы французскім журналістам, даведваеся, што «Ян Чэрскі — польскі палеантоля», а сярод «навінак сучаснай расейскай літаратуры» фігуруе пісьменніца Святланы Алексіевіч.

У лінгвістычных энцыклапедіях часта бываюць «белую русскую» і «малую русскую» мовы. А ў энцыклапедыі «Мова», што зьявілася ў выдавецтве «*Péleide*» можна прачытаць, што на «белай рускай мове» размаўляюць пад 37 млн. чалавек!

Этыя разнагаў ня ёсць крытыкай ані ў бок фрацузаў, якія нічога ня ведаюць пра краіну-Бярэзіну, ані ў бок беларусаў, якія нічога ня робяць, каб акрамя Бярэзіны пра іх штосці ведалі ў сувесце. Гэта проста ўражаныні ад той сутыцтвы, якая склалася вакол вобразу нашай краіны (ці хутчэй яго-най адсутнасці) у Францыі.

Карацей, *la vraie Bérénina!*

Уладзіслаў Гарбацкі,
Страсбург

ТЭМА

Ігар Лялькоў
беларускі гісторык, архівіст, займаецца франка-беларускімі сувязямі, аўтар кнігі «*Aperçu de l'histoire politique du Grand-Duché de Lithuanie*», што выйшла летасць у Парыжы.

БЕЛАРУСЬ ПРАЗ 100 ГАДОЎ

Мора ідзе да Беларусі

Калі ў вас, сябры мае, ёсць ма-шына часу і вы зьбіраеце пера-несцісці ў якім часу 2101-га, будзе асьцярожны! Нельга лезыці ў будучыню неабачліва. Адзін мой зна-ёмы вырашыў паглядзець на Санкт-Пецярбург праз 100 гадоў.

Прыляжджае — адна вада навокал. Добра, што гумовы човен з сабой узяў, інакш згінуў бы, як руда мышы.

Паспяхова трапіўшы ў будучыню, не задаваіце нетактоўных пы-танняў кшталту: «Сёнянка што, Дзень мовы, ці вы заўсёды так размаўляеце?» І авацізкова вазь-міце з сабой парасон, шорты і гу-мовікі.

А вось рублі з вадзянімі вы-явамі лыжнікаў брацьня варта — у будучыні яны ня маюць хаджэння. Пашукайце лепш зінькайкаў, вавёрачак, зубрыкаў — у любой нумізматычнай краме рарытэт, першыя грошы беларускай дзяржавы, у вас ахвотна набудуць. Адзін мой знаёмы нават спрабаў зарабляць такім чынам на жыцці.

Напэўна, усе чулі пра пацяп-ленне клімату і парнікавы эффект. Канцэнтрацыя вуглікіслага газу ў паветры павольна, але няўхільна павялічваецца. Сонечнае съяўтло праходзіць праз гэты газ без пе-рашкодаў, але частку інфрачырво-нага выпраменяньня, праз якое Зямля аддае цяпло ў космас, ён

затрымлівае. Параўнайце апісаны-не беларускай зімы ў «Геаграфіі» Смоліча з тым, што было ў нас апошнія гады, і пераканайтесь, што пацяпленне сапраўды адбы-ваеца.

Яно неаднолькава адб'еца на разных частках зямной кулі. У экватарыяльных джунглях амаль ня будзе зъменяў, у стэпах стане яшчэ больш горача і суха. Да ліку нямногіх земляў, якім пацяпленне пойдзе на карысць, належыць наша Беларусь. Наш клімат эр-біца больш цёплым і вільготнім. Ня будзе зазімкаў увесну і ў жо-сені, празмернай гарачыні ў летку і вялікіх маразоў зімой. Ужо цяпер на Наваградчыне штогод высыпяваюць абрыйкосы, а на скрайнім поўдні можа добра расыці персік. Да бананаў і какосаў справа, аднак, ня дойдзе.

Антарктыда паступова растане, і ўзворэнь ажыяну ўздымеца на 60 метраў. Беларусь ляжыць ад 80 да 345 метраў над сёнянішнім узроўнем мора, і наша краіна не пато-не. Але мора будзе так блізка ад Горадні, што трэба будзе толькі паглыбіць рэчышча Нёмана, каб атрымкаць выхад да мора. «Калі Беларусь ня ідзе да мора — мора ідзе да Беларусі», — будуць казаць нашыя нашчадкі.

Сяржук Карбоўскі

Новы праект «Нашае Нівы»

2101 год. Які будзе Беларусь праз 100 гадоў? Які будзе дзяржава і які дзяржаўны лад? Якім будуць гарады? Які горад будзе сталіцай Беларусі? Якімі межы краіны? Што беларусы будуць ёсць? Якім будуць беларускія грошы? Якім транспарт? Якімі сродкі масавай інфармацыі? Якая літаратура будзе чытацца? Ці застануцца тэатры? Якім імёнем будуць самыя папулярныя? Якімі становуць лясы і рэкі? Ці можна будзе купацца ў забруджаных сёняні азёрах? Якія зъяўры зъянкнүць, якія новыя расыліны завядуцца? Што будзе з чарнобыльскай зонай? У яких цэрквях будуць маліца людзі? Што яны ведаць муць пра 2001 год? Што будзе з намі?

Штотыднік — фантазіі пра будучынью Вечнай Беларусі, эсэ, прагнозы і футуралягічныя артыкулы ў рубрыцы «Беларусь праз 100 гадоў». З гэтага выйдзе цэлая кніга! Чакаем Ваших допісаў. Будзем загадваць.

Наша Ніва 90 гадоў таму

В.Васюлькі, Вялейск, пав.

Віленск. губ. Гадоў 10 таму на-
зад тут быў такія цікі і добрыя

хлопцы, што аж міла. Яны сабе гулялі, як і гожа дзецям гуляць:
качалі, качалку, бегалі на вавы-
радкі, браліся ў дужкі, плавалі на

ночніе. Ездзізь ў горад на за-
робкі, панавучвалісці там піць

гарэлкі. Біцца: кожны з іх зно-
сіцца ў кішэні накі і жалез-
ныя лапы і др. Дзяцюк, като-
рыя здувае біцца з другімі дзе-
цюкомі, б'ець ходзіць з дзве-
каўкамі.

Адзін з дзецюкаў паднімае
пазыціўнага ахвяраваца. Малы хлопцы,
угляджаючыся на старых дзе-
цюкомі, стараючыся патурацца ім:
вучацца да гарэлкі, кураць табаку,

крадуць, здзекваючыся над жы-
вёлай, дай сыпсаць ўсё труда.

Якое ж пакаленне грамадзян
вырасце з гэтых дзяцей?

Ніна Іванова
7 ліпеня 1911 г.

КОШТЫ

на платныя прыватныя
абвесткі (для прыватных
асобаў, на старонку 12):

- да 20 словаў (тэксты модуль)
- 113 руб.

- звыш 20 словаў (тэксты модуль)
- 143 руб.

- аформленая абвестка
- 71 руб. за кв.см.

- аформленая абвестка — памерам
больш за 24 кв.см. з улікам кошту ары-
гінал-макету — ад 94 руб. за 1 кв.см.

За абвесткі пра сямейныя падзеі —
зыўка.

Абвесткі палітычнага характару і ад
грамадзкіх арганізацый аплачваю-
цца паводле рэкламных расценак для
камэрцыйных абвестак.

Каб замовіць платную прыватную
абвестку, трэба перал

Мусю пранцуз, щі не зъясі гарбуз?

*Прыказкі беларусаў аб французах з тлумачэннем
гістарычнага паходжання ѹ сэнсу*

Андрэй Катлярчук

"Скакнуў, як кароль Генрык за мора" – гістарычна фразема, пашыраная ў творах старабеларускай літаратуры XVI–XVII ст. (напрыклад, у "Прамове Мялешкі"). Генрых Валеза (Valois, 1551–1589), ці "Генрых Француз", як звалі яго ў ВКЛ, быў у 1574 г. абраны на карала польскага й вялікага князя літоўскага, але праз 7 месяцаў нечакана зъбег у Парыж, каб пад імем Генрыка III заняць францускі трон. Як падкрэсліла "Кроніка Магілёва": "...панаўшы толькі месяцаў сем Генрых зъбег да Францыі". Гісторыя з ад'ездам карала – зъянвага польскай і літоўска-беларускай кароны на карысць францускай – набыла асабліві шырокі розгас народ беларускай шляхты. Па-першае, была крыўда, што кароль гэтак і не наведаў Літву. Па-другое, прычыны ўцекаў Генрыка літвіны беларусы бачылі ў дзяржаўным бязладзьдзі Польшчы. *Sine rege sine lege* (ніяма карала – ніяма закону) – казала шляхта. Шляхта лічвіла, што непарарадак у Польшчы нарэшце загубіць і Вялікага Княства. Прыгадам, што толькі 5 гадоў таму (1569) была заключаная Люблинская унія, якая злучыла Літву-Беларусь з Польшчай у адно федэратыўнае гаспадарства. Літвіны моцна праціўліся падпісанню Уніі. Абгрントуваючы за коннасць яе, польскі сэнтары паказвалі літвінам старажытныя дамовы паміж ВКЛ і Каронай (напрыклад, Гарадзельскі прывілей), але беларусы зъянважвалі іх "кудзелькамі". Спартатым літвінам прайграваў і пасля. У Статуте ВКЛ 1588 г. Люблинская унія ўзогніла на згадвавася (!). Такім чынам, прыказка "скакнуў як кароль Генрых за мора" падкрэслівала іранічнае стаўленне беларускай шляхты да паліакаў і Польшчы. Таксама, як ішыя:

– даждыліся паліакі – ані хлеба ні табакі;

– хуць да Krakava – усоды адзінакава.

"Хоць ты мяне капут, то я не галём". (Не пайду, хоць забі.) Кампніятычы гэту прыказку часоў вайны 1812 г., А.Фядосі і М.Грыблін пад сцяўяджаюць, быццам менавіта так "з тлумачэнням зъбіральника", беларускі селянін-праваднік адказаў "францускім захопнікам" (?!). Незрэзумела толькі, адкуль селянін ведаў па-німецку. Беларускі этнограф Ян Чачот прапаноўваў зусім іншое тлумачэнне: "Так казалі немцы-праваднікі ў войску Напалеона". Заўвага беларускіх даследчыкаў савецкага часу – тыповы прыклад ідэялагізмі

навукі, у гэтым разе імкненія съцвердзіцца бацькоў сялянін-беларусаў супраць французаў на баку расеіцай.

"Ад пранцузаў у месце не было чутно ані звона, ані пеўня – першы быў забаронены, а другі зведзены". Гэтая гістарычная прыказка ўзынікла ў часе побыту французаў у Віцебску. 16 ліпеня 1812 г. шляхта й мяшчане Віцебску троюмфальна сустрэлі Напалеона. Маладзіцы літаральна засыпалі кветкамі імпэратора, што аднавіў ВКЛ. Францускае войска дабраславілі на толькі каталіцкі й уніяцкі біскупы, юдэйскі рабін, але нават праваслаўны ўладыка, архіяпіскап Варлаам (Шышацкі). Уражаны гэткім вітаннем, Напалеон правоміру да прызначанага губернатара, маркіза Пастарэ: "Калі ласка, глядзіце на Літву й Беларусь як на сбяроўку, а не як на заваяваную краіну". Кожны, хто прысягнуў на вернасць Францыі (а ў Віцебску гэта зрабілі амаль усе), атрымаў каляровую цэшку, якую павінен быў пачапіць на рукаве. Новая ўлада ўмацавала муры, правяла перапіс насељніцтва, але хутка стаўленыне месецічай да французаў пагоршала. Па-першае, зыходзячы з вайсковых патрабаваній, французы перабудавалі ўсе мураваныя храмы Віцебску ў абарончыя абекты. Са званіцай паздымалі званы й паставілі туды гарматы, у храмах перасталі служыць. Па-другое, вільнізін арміі трапіло было тро разы на дзень есьці. Спаквала ўсе харчы ў горадзе скончыліся. Жаўнеры сталі ладзіць рэзвіцыі. Віцебская паданне не кажа, што, "калі адзін палак-генерал з францускага войска праходзіў гародамі, ён пабачыў старую, якая

там корпалася ў зямлі. Спыніўшыся, ён запыталі ў бабулі: "Чаго вы шукаеце?" Яна адказала, што шукае гародніны, але хіба нешта знойдзеши пасыа французаў. Тады генерал за-

такая ж цяжкая часіна. Тая працора адказала: "Памятаю такі самы час, калі наляцепа на Беларусь саранча, якая ўсё вынішчыла, але прыйшла зіма, і ўсе інсекты раптоўна загінулі". Такім чынам, калі французы пабылі ў горадзе, стаўленне да іх памянялася на кепскас. Менавіта гэта ў адбілася ў прыказкі.

"Каб пранцуз пабіў маскаля,

– даждыліся паліакі – ані хлеба ні табакі;

– хуць да Krakava – усоды адзінакава.

"Хоць ты мяне капут, то я не галём". (Не пайду, хоць забі.) Кампніятычы гэту прыказку часоў вайны 1812 г., А.Фядосі і М.Грыблін пад сцяўяджаюць, быццам менавіта так "з тлумачэнням зъбіральника", беларускі селянін-праваднік адказаў "францускім захопнікам" (?!). Незрэзумела толькі, адкуль селянін ведаў па-німецку. Беларускі этнограф Ян Чачот прапаноўваў зусім іншое тлумачэнне: "Так казалі немцы-праваднікі ў войску Напалеона". Заўвага беларускіх даследчыкаў савецкага часу – тыповы прыклад ідэялагізмі

1 Радаводам "па кудзелі" беларусы называлі радавод па жаночай лініі, у адрозненіе ад радаводу "па мянях", г.зн. па бацьку.

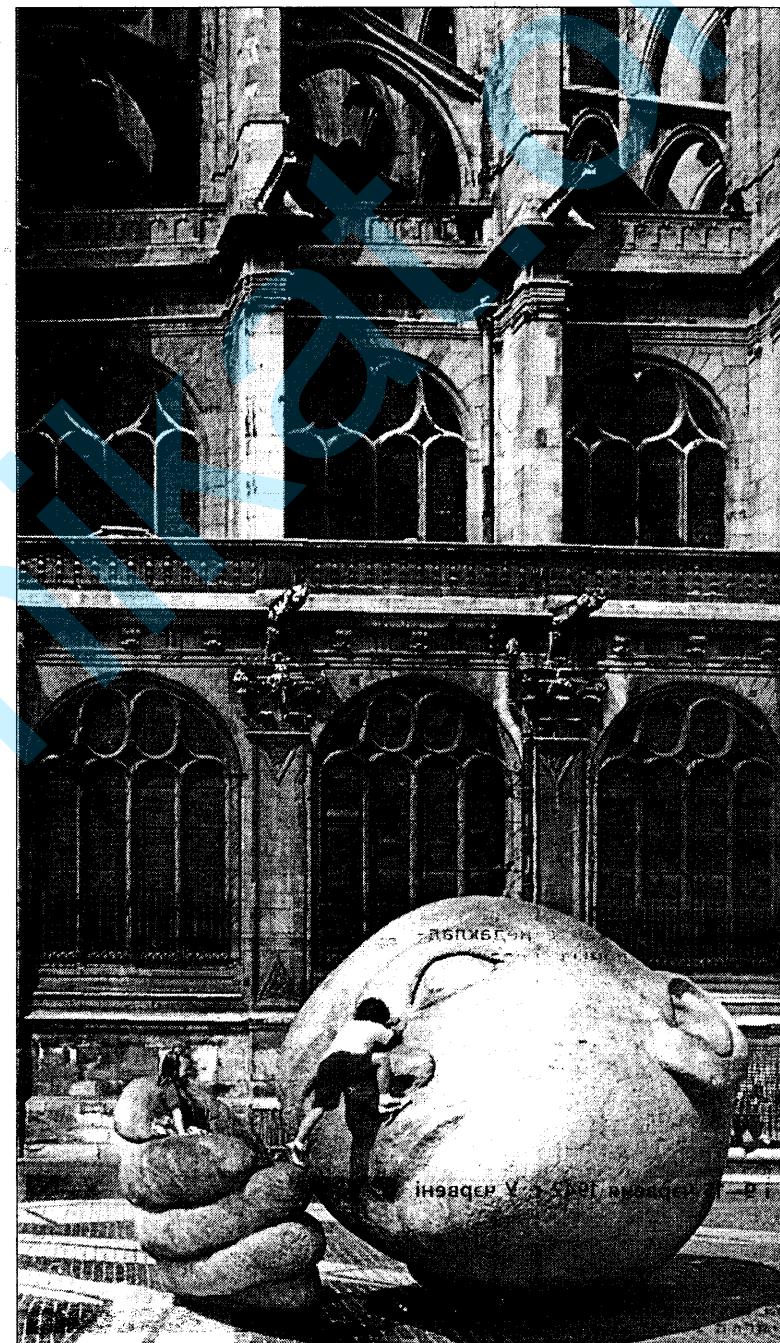
2 Цікава, што іншага расейскага генерала М.Барклай-д-Толі беларусы называлі "Байтуй у торбе". // Сборник белорусских пословиц, составленный И.И.Носовичем. Санкт-Петербург, 1874. С.6.

3 Съведчанье таго, что простыя беларусы ведалі аб асаблівасцях францускай кухні.

"Аднаго разу надышілі шмат галодных пранцузаў, а людзі павыкопвалі пагрэбай пахавалі ежу дзе хто змог. Яны (французы) уляцелі да нашай хаты, усе гяргешчуць па-свойму ды поруць па падлозе, поруць а чигода на знойдзіць. Так адзін схапіўся на гару, а там ляжаў неікіс асамлак, ён думаў што кумпяк ды давай яго грызыці. Вось што вайна рабіла". Ёсьць съведчаныні што беларускія сяляне дапамагалі хворым французам, давалі ежу, ручнікі на певавязкі.

Працяг на старонцы 12.

АНДРЭЙ КАТЛЯРЧУК
кандыдат гістарычных навук,
дактарант Расейскай Акадэміі
навук. Працуе ў Санкт-Пецярбургу, у Кунсткамеры. Паходзіць
з Турава. Сёлета выйшаў ягоны
артыкул "Беларусы Бранскага
краю" у ARCHE, №2, ягоная кніга
"Праздничная культура в горо-
дах России и Белоруссии XVII
века". Ён рытухе да друку кнігу
"Швэдзі ў гісторіі і культуры бе-
ларусаў".

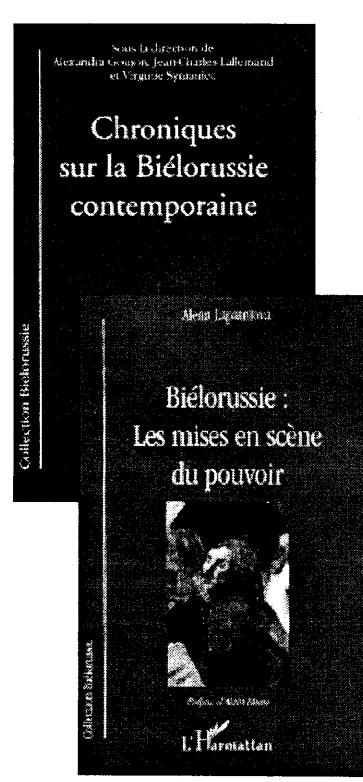
Беларуская калекцыя выдавецтва l'Harmattan

Сапраўдныя прарыў у францускім беларусаўствстве адбыліся з пачаткам выдання сэрыі кніг "Беларуская калекцыя" ў парыскім выдавецтве Harmattan. Пачалася яна з кнігі Iгара Лялькова "Агляд палітычнай гісторыі Вялікага Княства Літоўскага" (2000). Сярод сёлетніх навінак – кніга Алены Лапатнёўай "Беларусь: міансэнцы ўлады", выданьне пад рэдакцыяй Аліксандры Гужон, Жана-Шарля Лялькова і Віржыні Шыманец "Хронікі пра сучасную Беларусь" і ўспаміны жонкі першага пасла Францыі ў Беларусі Ані Жаліф "Беларуская прыгода".

Самае бэлэртычнае і лёгка напісане з гэтых трох выданьняў – эсэ Ані Жаліф. Стварэнне францускай амбасады "на голым месцы" апісваеца аўтаркай як незвычайнай, рызыконай авантурой. У вачах беларусаў прыбыўцё дыпляматата надавала рэальную афарбоўку незалежнасці краіны, таму пяць гадоў перарабівашы ў Менску пакінулі добрае ўражаньне ў мадам Жаліф, і яна не хавае сваёй сымпатіі да Беларусі. Будучы з адкульскіх спынілістам у палітычных наўаках, спадарыя Жаліф не цураеца ў кнізе ѹ палітычнага аналізу беларуское сътуацыі, якія найперш глядзіць на рэчыннасць вачыма жанчынамі. Чытаючы яе кнігу, нібы вяртгашся ў пачатак 90-х, але

бачыш Беларусь пры гэтым францускім вачыма: вось спадарыя Жаліф едзе з мужам-паслом на Беларусь. Пры сабе яны маюць толькі пасольскі сэйф зь пячаткай і 10 тысячамі далаўраў дробнымі купюрамі. Яны едуць на сваёй "Пэжо" зь Берасцю па менскай трасе. Вакол бяяе сіні лубін. У ваколіцах гарадоў пайстаюць першыя катэджы ў маўританскім стылі. На дарогах – рэдкія "Жыгулі". Прыйжджаюць у "пасольства" – нумар у гатэлі "Беларусь" з санвузлом з "іржавай сантэнхнікай у вясковым стылі", якія мякка выражаеца спін. Жаліф. Ладзяцца першы прыём на 14 ліпеня, перарабіраюцца ў Дразды... Першы менскі прыватны рэстаран – белы мarmur, чорная мэблі... Ягоны ўладальнік таямніча зънікае... Менск, пабачыць знутры.

Іншыя кнігі – наўковыя. У прадмове да кнігі А.Лапатнёўай, парыскай даследчыцца беларускага паходжання, францускі наўковец Ален Блюм піша: "Кніга прапануе для гісторыкаў і палітолягіў, якія сёньня ўсё больш цікавяцца формамі ўлады і кіравання, как зразумець прыроду пэўнае нацыянальнае гісторыі, нышчаны і, на жаль, малавядомы "досьвед" таго, як на маланаселенай тэрыторыі пайтараюць тая элемэнты гісторыі, што былі вызначальными для XX стагоддзяў.

Яна дапамагае таксама наблізіцца да разумення вычварнага і абсурднага. Яна дае нам пеўныя звесткі пра то, якім чынам разыгрываюцца "міансэнцы" дэмакратіі і ўяўнага (а, магчыма, частковага) рэалнага) народнага сүзделу ў формах кіравання, практикі якіх адмалываюць любую форму сўздзелу і дэмакратыі, а вынікі якіх толькі глыбей заганяюць краіну ў распачны стан... Яна таксама паказвае крохасць такофе формі кіравання, адзінай легітымізацыі якой ёсьць гвалт, самавольства і інсцэнаваныне ілюзорнага народнага ўзделу".

"Хронікі пра сучасную Беларусь" складаюцца з артыкулаў розных аўтараў, якія працуюць у розных галінах наўкі і чый дасьледчыцца інструментар істотна розніца. У разыделе "Гісторыя" друкуюцца артыкулы "Беларусь, множная гісторыя" Бруна Дрэсскі, "Даследаванне ўяўлення пра гісторыю ў Беларусі" Алены Лапатнёўай і "Адраджэнне жыдоўскай гісторыяграфіі ў Беларусі: між гісторыяй і памяцю" Клер Ле Фоль. У разыделе "Палітыка і эканоміка" – "Аўтарытарны пераход: ідэялічныя асновы і палітычныя практикі" Аляксандры Гужон, "Бітва прэзыдэнцкіх клануў: стратэгіі кааптациі ў аўтарытарных рэжымах" Жана-Шарля Ляльмана. У разыделе "Культура" – "Аляксандар Лукашэнка і беларусы ў лютэрыканскому анэкдоте" Амандыны Рэгам, "Француское культурнае супрацоўніцтво з Беларуссій" Вольгі Чалновай і Філіпа Бэрнара, "Аўтарытарныя культуры" Віржыні Шыманец. У разыделе "Чарнобыль" – "Чарнобыльская катастрофа і здароўе" Мішэля Фэрнэksa, "Адказнасць Захаду за ўплыў чарнобыльскай катастрофы на здароўе жыхароў Беларусі, Украіны і Расіі" Бэль-Бэрэок, "Жыцць ў заходжанай зоне, або парадоксы кіравання рэзыгнай" групы аўтараў.

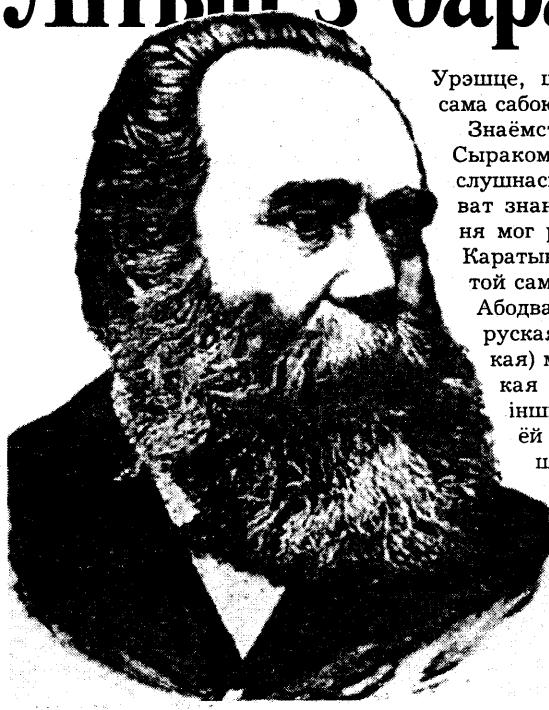
Зъяўленыне сэрыі мы заўдзячаема выслікам Аляксандры Гужон і Віржыні Шыманец, нашчадкай беларускіх эмігрантаў, маладых францускіх наўкоўцаў. Каштуюе кожная з кніг каля 20 доляў + кошт перасылкі. Замовіць можна ў выдавецтве L'Harmattan, 5-7, rue de l'Ecole-Polytechnique 75005 Paris (Tel. 01 40 46 79 21).

Сяргей Балахонаў

Бавячы ў дзіцінстве лета ў вёсцы Рудня-Гулева на Веткаўшчыне, аднаго разу я трапіў у прышкольную качагарку. Там, поруч з крошкой торфу, ляжала купа ўсялякіх кніг. Сярод шматлікіх "Deutsch'au", "фізыка" ды "пачатковай венчай падрэхтоўкі" я раскапаў вокладку і франтысціспіс з выявай барадата галава чалавека. Самі старонкі былі некім вырваныя. Тады па тэлевізіі, акурат як цяпер мыльныя опэры, бік памяці круцілі шматэрыяны фільм "Карл Маркс. Маладыя гады". Даў мене падумалася, што бачу якраз ягоны партрэт. Зірнуў на вокладку і здзівіўся: "Вінцэс Каратынскі?! Хто гэта?" Пошуки тэксту кнігі былі марныя...

Вінцэс Каратынскі нарадзіўся 15 чэрвеня 1831 г., калі яшчэ не пасьпела астыць зброя вызвольнага аনтырасейскага паўстаньня. Як шмат хто з таго пакаленія, Вінцэс усё жыцьцё балючы вагаўся душою ў сэрцам, шукаючы адказу на пытаньне: "Хто я такі?" Бацька, што рана сышоў у лепшы съвет, нічога растлумачыць не пасыпеў. Вясковы арганіст, які навучаў па-польску, з бабамі сварыўся па-беларуску, а жыду мог сказаць ўсіх слоўцаў на ідыш, спрабаваў, верагодна, выхаваць хлопца палякам. Але паэтычнае сузіральнасць выкryвала супя-

Да 170-годзьдзя народзінаў Літвін з барадою Маркса

речнасці, ад якіх іншым разам не бывала спакою: чаму на адной зямлі сусідуюць палітычна і беларусчына? Чаму людзі адначасова завуць сябе і палякамі, і літвінамі, а часам і русінамі?

Урэшце, што ж такое Літва сама сабою?

Знаёмства з Уладзіславам Сыракомлем пераканала ў слушнасці развагаў, але наўратылі знаны "вясковы лірнік" які мог разъясняць сумнівы Каратынскага, маючы ў сабе той самы быццёў клопат.

Абодва разумелі, што беларуская (крыўіцкая, русінска) мова "такая ж людзкая і панская", як і іншыя, і нават пісалі на ёй вершы. Аднак, зблішчага ў шуфляду. А першы паэтычны зборнік Каратынскага "Чым хата багата" (1857) складаецца з польскіх вершаў. Здаецца, тады не было заганай выказаць па-польску любасць да роднага краю.

Але ці на мучылі паэта згрызоты душэўная мулкасць пасля ўсіх гэтых польскамоўных усладленьняў радзімы? Хоць для заспакаення такіх пацуцьцяў можна было пачытаць Георгия Самуіла

Бандткэ, які съцвярджаў, што польская мова ў ВКЛ ладна пашырылася яшчэ за часы Жыгімонта Старога. Дзеля заспакаення можна было й проста пісаць пра народ, што Каратынскі ў рабі, звяртаясь, хай сабе па-польску, да тых, "хто ў шкарлупе сядзеў сутлы".

А падпішы ў пачэсным таварыстве, льга было ў адзін альбом пісаць аб "сардэчных панях" ды аб "мужыцкіх панах" ("Альбом Арцёма Вярыгі-Дарэўскага", 1858 г.), а ў іншы — пра лунальне польская духу ("Альбом Цэліны Кіркор", 1860 г.). Акрамя таго, Каратынскі "паклонна вітае "сонечнага" расейскага імпэратара Аляксандра II (1858) зь легальнае нагоды на паузабароненай мове, кідаючы ў вершаванае вітанье мнóstva двухсэнсоўных выразаў і мэтафор. Як разумець покліч "братцы, да дзэла", да дзэла!", калі слова "дзэла" пазначала на толькі справу, працу, але яшчэ й зброй? А "жаўценкі пясочак" у падарунак імпэратару? Гэта табе не хыхі, як казаў калісці Мялешка. Зрэшты — была б ахвота — мэтафоры ѹцміянасць разъяляюча ў бакі, а

рука выводзіць на паперы:

Чы Бог ня зымлеуцца над намі
І дасць пагінць пад Маскалямі?...

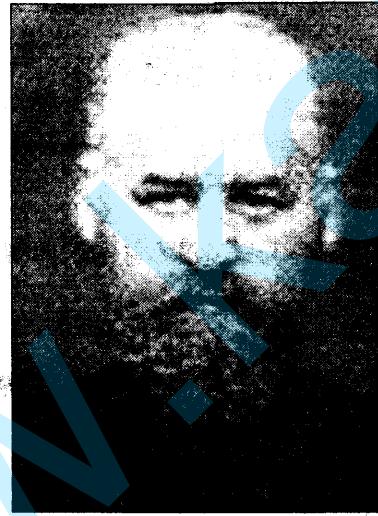
Дзе тут сапраўдны Вінцэс Каратынскі? Ен адначасова і паўсюль і нідзе. Паўстаныне 1863—64 г. стала мяжою, кардонам, які адціў ранейшую эпоху, калі можна было вагацца з уласным этнокультурным вызначэннем. У 1864 г. Каратынскі напісаў элегію "Тута па чужой старане", якая стала щэдэўрам нацыянальнай патрыятычнай лірыкі XIX ст. "Я ж зямліцу меў раднью..." Здаецца, яшчэ адзін крок — і адбылося б пераадоленне душэўнага вэрхалу, і ён называў бы сябе беларусам, крыўічом, русінам. Але ён застаецца літвінам паводле нараджэння і палякам паводле зыбегу абставінаў. У 1866 г. Каратынскі зьяжджае ў Варшаву, уцякаючы ад сябе ў расейска-аўгульну на Беларусі. Толькі ж ад сябе не ўцячэ. Прывід "роднай зямелькі" не пакідаў Каратынскага да скону. Варшавскі паляк не забываўся на ягонае паходжаньне, называлі "барадатым літвіном". Магчыма, нават барада выконвала ролю сваёго кшталту маскі. Як казаў адзін з герояў Умберта Эка, кожнае пакаленіне мае сваё адчуванье несвоечасовасці зьяўлення на гэты съвет. І траба змагчы гэту несвоечасовасць, каб вокладкі тваіх кніг не валяліся ў істопках пад тарфяною крошкай.

Невядомыя дакументы Беларускага Грэка-Каталіцкага Экзархату

Увесень 1939 г., на пачатку другой сусветнай вайны, мітрапаліт Андрэй Шаптыцкі стварыў Беларускі Грэка-Каталіцкі Экзархат. Праз год, 17 верасня 1940 г. экзархам БГКЦ быў прызначаны а. Антон Неманцэвіч. Працаўцаў яму даваўся спачатку пад бальшавіцкай, а пасля пад на-мецкай акупацыяй.

Дасённыя беларускія навукоўцы, дасыльедуочы гэты пэрыяд гісторыі БГКЦ, у якіх хапае недакладнасць. Выйўленыя нядайна ў Львоўскім Цэнтральным дзяржаўным гістарычным архіве справа-здачы а. Неманцэвіча асьвятляюць некаторыя пытаныні з гісторыі Беларускага Грэка-Каталіцкага Экзархату.

Неманцэвіч браў удзел у трох Саборах экзархай у Львове: 18—19 верасня 1940 г., 13—16 чэрвеня 1941 г. і 9—15 чэрвеня 1942 г. У чэрвені 42-га экзарх і мітрапаліт Шаптыцкі радзілі а. Антону Неманцэвічу пасяхаць у Жыровічы да праваслаўных гіерархай, што, на іх думку, зымніла б стаўленіе апошніх да Уніі (ЦДГАЛ, ф. 201, вол. 1, спр. 16, арк. 133, 33 адв., арыгінал, рукапіс).

Ляць С. В. Літургію па ўсходнім абра-
зе.

12/VI - 1941
а. А. Неманцэвіч"

(ЦДГАЛ, ф. 201, вол. 1, спр. 16, арк. 133, 33 адв., арыгінал, рукапіс.)

"Exarch
der gr. - Kat. Kirche
in Weissruthenien

Ekzarch
hr. - Kat. Carkvy
na Bielarusi
Albertin bei Slonim
"9" Cervenia 1942
'38.

Справа-здача Беларускага Экзархату за час 1941 г. чэрвень па травень 1942 г.

Праз цэлы час 1941 г. як Экзарх Беларусі я вонкава не выступаў: пры бальшавікох гэта было небяспечна, калі пры[ш]лі немцы і ўстановілі ўладу, 5 снежня 1942 г. прадстవіў як свае дакументы і прасіў, каб пазволілі мне прыступіць да выканання майі улады.

16/III атрымаў я ад Генэральнаага Камісара Беларусі дакумент, якім прызнае сьвецкую ўлада мяне за Экзарха і дазваляе выконваць мою ўладу на Беларусі.

20/III разаслаў я паведамленне праз Гебітскамісара да Мітрапаліта Шаптыцкага, Мітрапаліта Ялбжыкоўскага і Ялпіската Бурбры, што прыступілу да выканання майі улады.

На Вялікдзень (5/IV - 1942) разаслаў Пастирскія Пасланніні да духо-венства і верных Беларускага Экзархату.

За гэты час вонкавага майго высуплення здарыліся 2 сумнівы факты: нязлучаныя праваслаўныя ад[а]брали ў нас 2 ца[р]квы з прыходамі: у Бар-ровічах і Сы[н]ковічах***, прадстаўляючы ўніяту як палякаў і юнію як польскую веру.

У жніўні 1941 г. пасьвяціў я спра-
наваную праз бальшавікоў царкву
нашу ў Альбертыне, цяпер у ёй ад-
праўляеца служба Божая, а за баль-
шавікоў было кіно. Занялі мы некалькі
комнат у кляштары і туды пераехалі
хыць.

9 красавіка 1942 г. ездзіў я да Ба-
ранавіч, абстаяваў пачатку Экзарха і
штамп: наладжаная пратаганда Унії
праз Баранавіцкую Газэту.

а. А. Неманцэвіч
Экзарх Гр. К. Царквы
на Беларусі"

(ЦДГАЛ, ф. 201, вол. 1, спр. 16, арк. 142, 142 адв., арыгінал, рукапіс са штампам Бел. Экзархату.)

* Паводле съведчаньняў аль-
берцінскіх грэка-каталікоў, набажэн-
ствы патаемна адбываліся ў сутарэн-
нях мясцовага касцёлу з восені 1939

г., калі ў Альберціне знаходзіўся ўніяцкі съвятар а. Вальтэр Цішэк.

** Вёска на Наваградчыне, дзе так-
сама існавала ўніяцкая парадія. На-

стаяцелям там быў а. Вацлаў Аношка.
*** Вёскі ў сучасных Івацэвіцкім і
Зэльвенскім раёнах. У міжваенны час
там існавалі ўніяцкія парадії.

ВІЛЕНСКІ ПЭДАГАГІЧНЫ ҮНІВЭРСИТЕТ набірае студэнтаў

па конкурссе атэстатаў
на 1 курс завочнага аддзялення
факультetu славістыкі па спэцыяльнасці

беларуская філялётгія

На завочным аддзяленні можна атрымаць дадатковую спэцыяль-
насць: **расейскай філялётгія, польскай філялётгія, методыка
пачатковага навучання, гісторыя культуры, журналістыка.**

Для грамадзянай Літоўскай Рэспублікі, замежных грамадзян з відам на
жыхарства і літоўцаў, якія прафыююць па-за межамі Літвы,

**Завочнае навучанне для замежных грамадзян і
грамадзян Літвы платнае.**

Прыём дакументаў: да 15 верасня

**Падрабязная інформацыя: Baltarusi filologijos katedra
(катэдра беларускай філялётгії)**

**Studentų 39-527 2004 Vilnius Lietuva
тэл. (1037-02) 75-03-60, маб.т. (1037098) 06-710**

Беларусістыка ў Віленскім пэдагагічным універсітэце

Катэдра беларускай філялётгіі на факультэце славістыкі Віленскага пэда-
гагічнага ўніверсітэту працуе з 1991г.

Беларускае аддзяленне скончылі 40 чалавек. Выпускнікі прафыююць у беларускай школе імя Скарыны, беларускіх клясах Вісагінасу, на радыё і тэлебачанні, у школах Беларусі, прафыююць вучобу ў магістратуры ў Беларусі і Літве.

Сёньня на беларускім аддзяленні вучыцца 85 чалавек, у асноўным вы-
пукскнікі расейскіх, літоўскіх і польскіх школаў Літвы. Сярод студэнтаў ёсьць
таксама грамадзяне Беларусі, Украіны.

Джаз для аматараў Шапэна

У Музычным тэатры адбыўся джазавы канцэрт вакалісткі Лоры Шафран і троі ўдзельнікі яго. Канцэрт ладзіўся ў межах міжнароднай музычнай акцыі часопісу "Jazz Forum" і Польскіх інстытутаў у Менску, Москве і Санкт-Пецярбургу.

Напачатку троі ўдзельнікі яго — Анджэй Ягадзінскі, Альбера Шапэн і Лора Шафран — пачалі заснаваў свой уласны гурт — *Andrzej Jagodziński trio*.

Гурту Ягадзінскага ўдалося захаваць распазнавальнасць шапэнскай мелодыі і адначасова расквециць іх усім фарбамі сучаснага джазу. Захаваўся нават своеасаблівы стыль музычнага мысленія, уласцівы Шапену. Гэта юноша, бо менавіта Шапэн быў праудзівым вынаходнікам джазавага сцягу.

Праўда, у сольных эпізодах, дзе шапэнская музыка гучала амаль у натуральным выглядзе, Ягадзінскому не ставалі прафесійная піянізму. Гэта было асабліва выдатна для тых, хто знаёмы з фартэпіяннымі майстэрствамі польскага джазавага піяніста Кшиштофа Хердзіна, дэбютны альбом якога таксама называўся "*Chopin*". Увогуле, Шапэн выконваў многія польскія джазмэнты. Дастаткова ўзгадаць кружэлку "Уражаныні з Шапеном" піяніста Лешка Можжэра (1999), а таксама кружэлку з аранжаванымі шапэнскімі творамі для клярнэта і струннага аркестру, выдадзеную Кшиштофам Хердзінім і Збышкам Намыслоўскім у 1999 г., калі адзначаліся 150-я ўгодкі з дня смерці Шапена.

Кружэлку "Толькі Шапэн" выдадаў ў 1999-м і сцягавачка Лора Шафран, якая выступала 26 чэрвеня разам з троі ўдзельнікі яго. Яна напроты сцягае цэльны п'есы з немудрагістым пастычным тэкстам з пачатку да канца. Выконвалася яна свае старыя гіты — "*Lonesome Dancer*" ("Самотны танец") і "*You've Changed*" ("Ты зьмяніўся"). Як на мой погляд, гэта было аж занадта традыцыйна, а публіцы спадабалася.

Увогуле, сцягавчы з польскім джазам паступова робяцца ў нас звычкы. Прыйгаваеца верасьнёўскі канцэрт саксафоніста Зьбігнева Намыслоўскага з ягоным квартэтам. Канцэрт адбываў-

ся таксама ў памяшканні Музычнага тэатру, разам з кірмашом джазавых часопісаў, плякатамі і кампакт-дывісамі.

Квартэт Намыслоўскага грае толькі творы самога Намыслоўскага —

унікальны кангламэрат джазу, фальклёру, польскай клясыкі, папуллярнай эстрады, рок-музыкі ды іншых пльняй, якія часам не паддаюцца дакладнаму акрэсленію. Аднак ягоная гра — у адрозненьні ад іншых яго піяністкі — крэчу расчаравала. На працягуту ўсюго вечара Намыслоўскага граў бездакорна — але не болей за тое. Больш мяне ўразіла тады майстэрства пэркусіста Гжэгажа Гжыбы. Час ад часу я адчувала сапраўдную прыкрасыць адага, што ўсталівалася ў залі

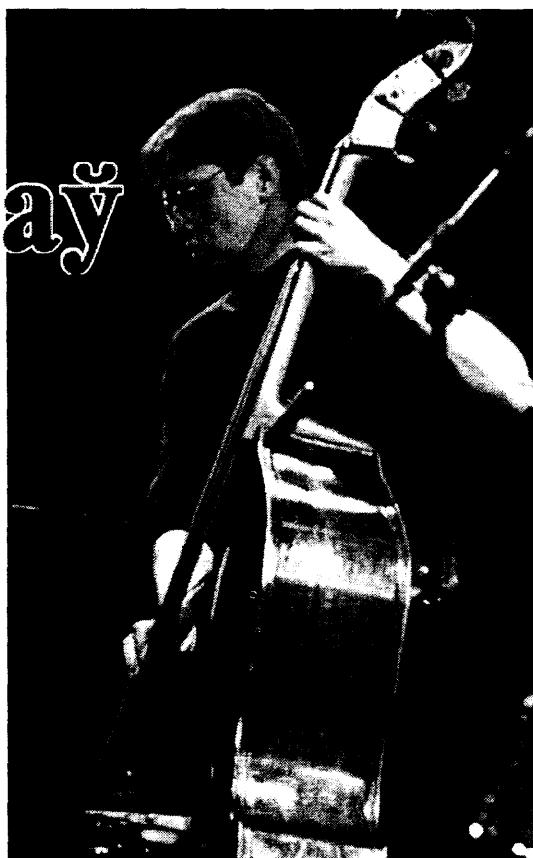
сystэмамі відеопраекцыі не дазваляла ўбачыць ягоную "кухню" — гэта, спосаб здабыцца адмысловых, цалкам не звязаных гукаў і рытмаў. Але найблей спадабалася тэя аберкі, куявікі, мазуркі, у якіх лунаў шапэнскі дух.

Можна щыра пашкадаваць, што сустэречна сэньняшняй беларускім легендамі польскага джазу адбылася такая позна.

Будаўнік польскіх баякоў польскі джаз быў такім сама глытком свабоды, як польская тэлебачанне ў Берасці і Горадні, як часопіс "Przekrój" ці дэмантрацыя польскіх модаў. Нешматлікія менскія фаны (з тых, хто дэмантрацыя шапэнізму па праспэкце) з газетай "Жыніні Жыба" ў руках паважна паўтаралі імёны смычкоўцаў Міхала Урбаніка і Зьбігнева Сэйфэрта, трубача Томаша Станькі, сцягавачкі Ўршулю Дудзяк... Гэта было задобура да джазавых перадачаў "Голосу Амерыкі" з каментарамі Ўіліса Кановіча.

А ў жніўні 1956 г. палякі зладзілі ў Сопаце Першы фэстываль джазавай музыкі, у часе якога адбыўся першы ў нашае частцы Эўропы "новаарлеанскі паход". Па вуліцах курортнага гораду маршыраваў стыхійны малаярнічы на тоўсці джазавых фанаў біу ў барабаны, трубі ў трубы, выгукваў лёзунгі на "імпэрыялістычнай" мове. У гэтым натоўсці быў і 18-гадовы Марэк Карэвіч, і 16-гадовы Зьбігнев Намыслоўскі...

Менавіта гэтае усё і пачыналася. Цяпер мы бачымімі плён шматгадо-

Анджэй Ягадзінскі

Лора Шафран

Юлія Андrezava

Дык вось, пакуль будучы гім не

Развагі Сыпейная эвалюцыя Да пытаньня пра гімн Беларусі

Мікола Раманоўскі

запялоць тысячы — ён гімнам на стане. Альбо яго зацвердзяць ад балды.

Далей зводка таго, што прапаноўвалася і функцыянуала ў якасці гімн. Пазначаны аўтары словаў.

"А хто там ідзе?" (Янка Купала). Гэта гімн называўся Горкі. Не могу з ходу называць ніводнага выпадку, калі б гэта сцягавалася як гімн. Здаецца, калі такое і было, то найпазней у першай чвэрці стагодзіні.

"Не загасніць зоркі ў небе" (Купала). Вельмі прыгожая песьня, прапаноўвалася ўжо нашаніўскімі дзеячамі.

"Мы выйдзем шчыльнымі радамі" (М.Краўцоў). Афіцыйны гімн БНР. Гучаў у Заходній Беларусі. Сцягавацца і дагэтуль у такой якасці (як гімн беларуское дзяржаўнасці) на эміграцыі.

"Адвеку мы спалі" (аўтар дакладна невядомы). Фактычны гімн выйвленачага руху ў Заходній Беларусі пад Польшчою, быў вядомы і ў БССР. Сцягаваўся масава.

"Магутны Божа" (Н.Арсеньева). Рэлігійны гімн. Менавіта ролігійны, а не дзяржаўны. На эміграцыі гучыць пры рэлігійных урачыстасцях. Прымалы для любой монастырскай канфесіі, таму мае экуменічны характар. Быў рэкамэндаваны камісіяй Вярхоўнага Савету 12 склікання ў апошні момент перад сканчэннем паўнамоцтваў таго ВС. Гэта выглядала актам адчую — на бачачы ўжо сродкай да змагання на гэтым съвеце, дэпутаты быццам узмалілі: "Зрабі свабоднай..."

"Мы, беларусы, з братняю Русьсю" (М.Клімковіч). Дзяржаўны гімн БССР, выбраны праз конкурс, у якім удзельнічалі найбуйнейшыя пээты — Кулішоў, Танк... Але якраз Клімковіч зь першага ж радка ўзяў патрэбны начальнству тон: "з братняю Русьсю". Цікава было бы надніць матэрыялы таго конкурсу.

"Пагоня" (М.Багдановіч). Гучала ў якасці гімн дэ-факта на мітынгах 80-х — пачатку 90-х гг.

У сцяпіс на ўключаны: палянэз Агінскага — бо гэта музыка, а словаў на яго толькі ляніны не пісай (і яшчэ таму, што гімну не пасуе разыўвавацца з Радзімай; маразматычны спроба "Паша Слова" напісаны гімн талакою; на менш маразматычныя варыянты, якія дасылаліся ў камісію Вярхоўнага Савету.

Рана ці позна з гімнам давядзецца вызначавацца. Спрачкі вакол магчымых варыянтаў — гэта фактычна спрэчкі пра густы. Тым часам крытэрый адбору — вельмі просты. Сымболіка мусіць быць традыцыйнаю. Незалежнасць з 1991 г. абвешчана не ўпершыню. З усіх названых песьняў у якасці дзяржаўнага гімну (а на толькі мітынгах сцягававаць) у XX ст. реальная функцыянуала дэ-факте: "Мы, беларусы" і "Мы выйдзем шчыльнымі радамі". Пра непрымалынесьць "Мы, беларусы" гаворана-пераговорана. "Мы выйдзем..." — гімн першай незалежнай беларускай дзяржавы (хоча і нэтрывалаі). Ці ўзыходзіць сучасная і будучая беларуская дзяржаўнасць да БНР? Калі так — рашэнне адназначнае.

Хацеў бы падкрэсліць: прапануеца не варыянт, а крытэрый (традыцыйнасць), паводле якога і робіцца выбар. Які крытэрый можа яго пераважыць — на ведаю. Любая іншыя, як паказалі дыскусіі 90-х, тонуць у бясплённых спрэчках пра густы. Альбо пра тое, як усім спадабацца, што ўжо цалкам беспрадметна.

На скрыжалях партизанской вайны

устамін

З вясны 43-га нашу вёску партизаны сталі наведаць ледзь ня кожную ноч, а летам, здараляся, і днявалі. За чатыры кіламетры на поўдзень ад вёскі праходзіла чыгунка, за восем кіламетраў на поўнач — шаша "варшаўка". Туды партизаны ноччу хадзілі ставіць міны альбо сыплюваць тэлеграфныя слупы.

Мы, вясковыя хлапчукі, за карткі час па-свойму ацанілі вартасты южнага "народнага мсьціцца" — па адзені, узбраены, паводзінах. Маю ўвагу прыцягнуў адзін з іх, па прозвішчы Кардаш. Прыйехаў ён у вёску на буланым кані. Апрануты быў партызан у чорную скуроную камізэльку і сінія галіфэ, на галафе меў чорную з чырвоным верхам шапку-кубанку, за плячыма — віントоўку-дзесяцізарядку, на поясে — наган, пару гранат-лімонак, нямецкі шырокі штык у ножнах. Кардаш быў вельмі адчайны і съемлы, неяк сярод белага дня пад носам у немцаў ён заняў на пашы чараду авечак тутэйшага немца-баўзера. І ў сутычках з акупантамі Кардаш, казалі, не хаваўся за съпіны таварышаў.

Але адночы я ўбачыў яго ў зусім не геройскім ablіччы. Завітаў Кардаш сярод дня ў нашу хату, пастаўіў на чалесніку вінтоўку і сказаў маці:

— Хозяйка, самогон и хлеб с салом — на стол! И немедленно, иначе стрелять в потолок буду!

Маці збегала да суседкі, пазычала пляшку самагонкі, нарезала сала, хлеба. Спажнішы паяўпляшкі, Кардаш раздабрэў, пачаў згадваць сваё даваеннае жыцьцё, якое праходзіла не заўсёды ў ладах з крымінальным кодэксам. Ен зьняў кашуллю і з жарами загаварыў да нашага бацькі:

— Посмотрите, папаша, сколько на моем теле шрамов! Вот здесь

меня полоснул финкой Ванька- "Гнілой Зуб", а этот шрам на плече покинула Нюрка из Мозырской "маліны". И я, папаша, в долгую не оставался, пощекотал ножиком немало разных блатног...

А неўзабаве да вяскоўцаў сталі даходзіць чуткі, што Кардаш вымагае ў жанчын упрыгожваныні — пасцеркі, пярсыцёўкі, наручныя гадзіннікі, у каго яны былі, адзене. И ўсё гэта потым абменьвалася ў іншых вёсках на самагонку.

Партызан скрэз пальцы глядзелі на ягоныя паводзіны, бо ёй самі часцяком калапілі вяскоўцаў. "Рэйд" Кардаша ў вёску Мялешкі скончыўся трагедыяй. Не знайшоўшы нічога прыгледнага ў доме селяніна Юркі Жыжкевіча, партызан загадаў гаспадару весьці яго ў хлеб, каб працягнучы вобыск. Неўзабаве адтуль пачаўся стрэл. Жонка Юркі выйшла на двор і пабачыла, што муж ляжыць на зямлі з прастрэленай шыяй. Жанчына з бацькам прынеслі парапенага ў хату, неўзабаве туды зайдлі партызаны і зрабілі яму перавязку. Потым жонка адвезла Юрку ў нямецкі вайсковы шпіталь паблізу Слуцку, дзе яго і вылечылі.

Пасцерка гэтага здарэння пра паводзіны Кардаша даведалася партызанскае начальства і загадала расстрэліць рабаўніка там, дзе ён зьдзейсніў сваё апошніе злачынства — праста на вуліцы, паблізу вясковых могілак.

На жаль, мэмурасты ў сваіх успамінах рэдка калі закраналі цёмныя бакі партызанскае вайны, хоць факты, падобныя да расказанаага, здараляся нярэдка. Не забыць міне халоднага трапянскага ранку 43-га году, калі, вярнуўшыся са скнованкі ў гумні, дзе мы з братамі начавалі, убачылі ў хаце заплаканую, з дрыжачымі рукамі і губамі маці. На досьвітку ў хату зайдлі два партызаны, сталі патрабаваць ад яе хромавую тужурку. Хоць маці юзала, што няма (адкуль ёй быць — пры бальшавіках за пра-

цадні давалі па 200 грамаў зерня і лічаныя капеікі ў канцы году, дык нават не было за што набыць хлеба і солі), рабаўнікі, узяўшы сякеры, выбілі прасценак падпечча. Аднак жаданае тужуркі там не было. Тады партызан Пятрусь Праневіч з суседній вёсکі, прыстайўшы шырокі нямецкі багнэт да матчынай шыі, сказаў: "Что тебе дороже — жизнь или тужурка? Выбирарай". Дзеці малыя прачнуліся і ўсчалі плач. Маці таксама расплакалася, і толькі пасля гэтага марадзёры сышлі, каб у суседніх хатах, пры вобушку, разъбіць рукаяткай нагана галаву жанчыне сталяга веку. Пакідаючы ле хату, пагразілі: "Цікнеш кому-либо про нас — пеняй на себя". Таму ні маці, ні тая жанчына нікому з партызанай нічога не рассказвалі — баяліся!

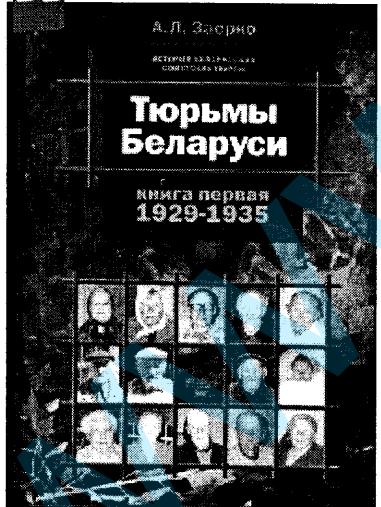
У страху, лічы, жылі ўсе трохады. Амаль штоноч чуўся з вуліцы густы воклік "Хозяин, открой!" і пагрукванье ботам у дэзверы. Сустракала начных гасціца маці — бацька баяўся начаваць дома і хаваўся недзе ў хлеве. Пачынаўся знаёмы "шімон" — партызаны шыншарылі па кутках хаты, у каморы, заглядалі на вышкі, нярэдка шампalamі прамацаўшы глінянную падлогу ў сенцах. Што ім падабалася — забіралі. Днём вёску на ведвалі паліцаі — хмуряя, у доўгіх брудных шынялях мадзяры або разгуляй-нахабныя, з матам-пераматам у размове ўласаўцы.

І ўсю гэту ўбрэзоную да зубу навалоч трэба было трывальні, высухоўваць пагрозы і абрэзы.

...Сённяня, калі наведаю вясковыя могілкі, іду перш-наперш да магілі маці, успамінаю яе слова, сказанные перад абрэзом пасля таго, як летам 44-га Чырвона Армія пагнала на заход немцаў: "Дзякую табе, сьвятая Маці Божая, што нарэшце можна ноччу спаць спакойна ўсім — і дарослым, і дзецям".

Міхась Тычына

Новыя кнігі, дасланыя ў рэдакцыю

Я.Карскі. **Беларусы** / Укл. і камэнт. С.Гараніна і Л.Ляшун; Навук. рэд. А.Мальдзіс; Прадм. Я.Янушкевіча і К.Цвіркі. — Менск: Беларускі кніга-збор, 2001. — 640 с.: іл. — (Беларускі кніга-збор, ср. II. Гістарычна-літаратурныя помнікі). — Наклад 3500 ас. ISBN 985-6638-26-7

Ураджэнец Наваградчыны, акадэмік Расейскай імпаратарскай акадэміі навук Яўхім Карскі (1861—1931) ўсё сваё жыцьцё прысвяціў вывучэнню этнічнай гісторыі беларусаў. У книгізбораўскім выданні разгрэзаныя тэксты з 1-га па 3-га томамі ягоных "Белорусов", што ад 1903 і 1916 г. не перавыдаваліся. Гэта — 16-я кніга "Беларускага кніга-збору".

Скарабагатай. **Абышоўся без славы...** Кампазытар Ян Тарасевіч. — Менск: Тэхнагляд, 2001. — 139 с.: іл. —

Наклад 250 ас. ISBN 985-458-036-9

Віктар Скарабагатай адкрывае дагэтуль байды невядомага нікому таленавітага беларускага кампазытара, піяніста, пэдагога, удзельніка нацыянальнага руху 1-е пал. XX ст. Я. Тарасевіча. У книзе ўпершыню друкуюцца ўнікальныя дакументы, фатадыкты. Першы варыянт гэтай кнігі пра Я. Тарасевіча зьявіўся лягасі на часопісе "Arche".

С.Шарэцкі. **Іх лёсі звязаныя з Вільніем**. — Вільня: Выдавецтва "Jusida", 2001. — 288 с.: іл. — Наклад 300 ас.

На прыкладзе жыцьцёвых гісторый колькіх беларускіх патрыётаў сілкі перамагненія паказвае лёс усяго народу, якому давялося ў ХХ ст. змагацца за ўласную дзяржаву. У книзе распавядаецца пра Хведара Нюньку, Ніну Брылеўскую, Кастию і Лёдзю Шышэй.

А.Заэрко. **Тюрьмы Беларуси**. Кн. 1: 1929—35. — Масква, 2001. — 256 с. — Наклад 1000 ас.

Кніга выйшла ў сэрыі "Гісторыя беларускіх савецкіх турмай". Аўтар наважаны ахапіці вялізны факталягічны матэрыял з гісторыі беларускіх турмай ад 1929 да 1956 г. — то бок за ўсёвісім патрыядычнай дыктатуры ўзору. У першай кнізе зъмешчаны ўнікальныя фатадыкты і слоўнік жаргону злодзеяў пач. 1930-х г. на 35 стронак.

Угасанне: Письме Адама Бабарекі із ссылкі, тюрем і лагеря. Материалы к біографіі / Сост., вступ. ст., подгот. текста і комент. Н.Ількевича. — Смаленск, 2001. — 80 с. — Наклад 250 ас.

Руны даследнік з Смаленску, супрацоўнік ФСБ Расеі Мікола Ількевіч сабраў і выдаў 29 дагэтуль невядомых лістоў і цыдулак Адама Бабарекі, напісаных родным на этапе ў ссылку, з Вялікага

дому зъняволеня, адміністрацыйнага высланья (Славадзіцк, Кіраў), краўсікага астрогу, перасыльных пунктав і Сейжалдэрлагу НКВД. Лісты драсававаныя жонцы Ганнене й дочкам Элеаноры (Лéлечы) і Алесі (Лялечы). Лісты напісаны па-беларуску, па-расейску або дзяўчынскім мовамі і публікуюцца заўждынім усіх адметнасцяў арыгіналаў. Каstryццаў А. Бабарека расейскую мову змушана, бо лісты маты затрымка адміністрація астрогу (лагеру). Шмат якіх лісты напісаныя адмисловам артаграфіяй, расправаццаюцца У.Дубоукам (з спэцыяльнымі знакамі для гукаў "дз", "д" і падвойных зычных (замест "н" — "н" з рысака над літараю ды г.д.). Лісты захоўваюцца ў Алесі Бабарекі. Кніга — бібліографічная рэдкасць.

Падрыхтаваў Віктар Мухін

кніgi.com
www.knihii.com

Навінкі Беларускай паліцікі ў Інтэрнэце

Джордж Оруэл. 1984
Кузьма Чорны. Лявон Бушмар. Заўтрашні дзень (аповесць)
Алег Трусаў. Беларускія сынағогі
Андрэ Маруа. Зялёны пас, Рыкашэт, Ірэн і іншыя навэлі
Дэтэктывы: Холі Рот. Дынастаманія; Эдвард Д. Хоч. Доўгі пакой;
Эр Стенлі Гарднэр. Ключ да загадкі раскіданых рубінаў; Патрыцыя Хайсміт. Гальштук Вудра Вільсана
Камасутра
Новыя мэледыі для мабільных тэлефону

ЧАРГОВЫ «СКАРЫНА»

Сярод тэкстаў нумару:
а.Аляксандар Надсан "Скарыйна і анастасы"

Генадзь Сагановіч "Вайна зь беларускай гісторыяй"

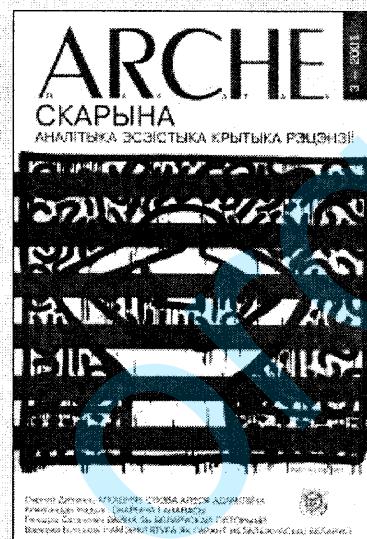
Сяргей Дубавец "Апошнія слова Алесі Адамовіча"

Валерка Бултакаў "Эканамічны нацыяналізм супраць культурнай экспанцыі"

Лявон Юрэвіч "Свят эміграцыйнага эпісталаляро"

Аліксея Знаткевіча піша пра радыкальныя групоўкі моладзі, Юлія Андрэева — пра новы альбом "Легенда пра Вілікае Княства", Алесь Эроціч — пра жыцьцё беларуса ў берлінскім раёне Кройцберг, Аліса Бізяева — пра беларускую літаратуру ў Інтэрнэце, Андрэй Хадановіч — пра пазіцію і імпры, Адам Мальдзіс і Юрась Ляўрык падаюць новыя рэзультаты ў палеміцы вакол кнігі Ю.Гарбінскага "Беларускія рэлігійныя дзеячы".

Друкуюцца таксама новыя вершы Адама Глебуса.

**Пытайцеся ў кнігарнях і шапіках
«Белсаюздруку»**

не архівізнаўства і археаграфії.

Але стан не зусім безнадзеі. Калі будзець працягнутыя лініі, распечатыя артыкуламі пра беларусізацію (Р. Платонаў), палітычныя разрэсі (У. Адамушка), саўецкую цензуру (У. Ракашэвіч), то попыт на наступны выпуск значна ўзрасце.

Практыка паказала, што абавязковымі для археаграфічных штогоднікаў мусіць лічыцца раздзелы "Дакумэнты" і "Рэзінзі". Іншымі словамі — узоры таго, як трэба друкаваць гісторычныя крыніцы і як гэта ня варта рабіць. Прыкладамі ўзорнага абыходжання з гістарычнымі дакументамі зьяўляюцца публікацыі М. Сырыйданова пра акт падзелу Брагінскага маёнтку ў 1574 г., працу А. Грушы пра дакумэнт Мэтрыкі ВКЛ за 1542 г., публікацыю В. Селяменева пра дакумэнты, што тыцьца гісторыка М. Доўнара-Запольскага. Гэта сапраўдныя дасканалія ці блізкія да такога ўзроўню працы.

Апрача іх, надрукаваныя пратаколы допыту пайстанцаў, датаваныя 1794 г. (публікацыя Я. Анішчанкі). Гісторыку не хапіла часу, каб давесці ўнікальныя дакумэнты да належнага археаграфічнага ўзроўня (чаго варты адзін "Кароль Празор" замест "Прозора"). І, наэршце, падборка Р. Платонаў пра зъверствы польскіх акупантаў у 1919—1920 гад

Мусю пранцуз, щі не зъясі гарбуз?

Працяг са старонкі 8.

"Наша Бяроза чужых і генералаў тапіць можа". Галоўная трагедыя французскага паходу 1812 г. адбылася 14–16 (26–28) лістапада на першаправе цераз раку Бяроза (сучасная Бярэзіна). Маршал Удзіно ашукаў расейскіх генералаў, будуючы фальшивую першправу ў Барысаве. Тым часам на поўдзень ад места, калі вёскі Студзёнкі, пад наглядам Напалеона будуюцца два масты. Працаўцаў французы мусілі ў съцюдзёней вадзе, шмат іх загінула. Сывет іх патапіўся ў часе першправы, багата хворых і параненых заблукала ў лесе й назаўсёды засталася на берагах Бярозы. Яшчэ ўвесну 1813 г. на барысаўскіх плошчы стаяла мноства французскіх гарматаў, фурманак. З-пад сънегу бачныя былі ківеры, кірасы, хатылі, эброя, трупы жаўнероў. Некалькі тысячяч французаў пахавалі ў вілініх ямах на ўскрайне Студзёнкі. Большаясьць французскае маёмысьць трапіла ў рукі тамтэйшай шляхты². Усё таньнейшае пахапалі сяляне. Да пачатку XX ст. у наявакальных вёсках этнографы бачылі французскую шалі, ручныя млыны, кавамолкі, ружжы. Падчас расчысткі Бярозы ў 1813, 1855, 1910 гадах знайшли шмат французскіх речак. Усё гэта спарадзіла легенды аб французскіх скарбах, якія схавалі рака.

"От адзін стаў Напальён, хоць прывёў да нас мільён". Прыказка адлюстроўвае жудаскія страты французскага войска на ходзе на Расейскую імперію. Па падліках даследчыкаў, з 420 тысячячай жаўнероў, якія перайшлі Нёман 12 (24) чэрвеня 1812 г., у сънежні цераз прускую мяжу вярталіся толькі калі 30 тысячай чалавек.

"Мусю пранцуз, щі не зъясі гарбуз?" Жартоўныя калямбур. Як тлумачыў у канцы XIX ст. беларускі этнограф Яўген Ляцкі, "жарт быў распавяджаны ў некаторых паветах Менскай губерні як кліпа з нащадкаў французаў, што асели на беларускіх землях у пачатку XIX ст." Адам Кіркор съведчыў, што багата жаўнероў Напалеона пазаставаліся ў беларускіх вёсках і пансіх фальварках. Хтосьці стаўся настаўнікамі, гувэрнэрамі. Некаторыя зрабілі кар'еру й атрымалі ад расейскага ўраду высокія пасады, узнагароды, шляхецаў.

"Каб цябэ пранцы цаўавалі!", **"Каб цябэ пранцы зъевілі!"**³ Пашыраны народны праклён. "Пранцамі" беларусы скарочана называлі французаў і, адначасова, "пранцы" – народная назва сыфілісу (*syphilis, lues*), вядомага ў Эўропе з XVI ст. як "французская хвароба". На думку простага люду, менавіта французы занеслі яе ў Беларусь у 1812 г. Паводле ўспамінаў старой сялянкі, занатаваных у 1870 г., "...самейка схавалася ад пранцуза ў лесе, ...братаў жонка з-за немаўліці засталася на вёсцы з пранцузамі. Рыхтавала ім ежу, даіла каровы. Але пасля адыходу пранцузаў уся зрабілася ў ранах і брат ад яе набраўся. Кажуць, што уся вёска набралася нейкай хваробы ад тых пранцузаў".

"І ў Парыжу з аўсу на зробяць рыху

(рысу)⁴. Узінкенненне гэтай прыказкі звязанае з Усясьветнай выставай 1889 г. у Парыжы (раней прыказка не фіксуецца). Весткі аб дэзвосах Парыжскай выставы, аб найвялікай у съвеце Эйфэлевай вежы і іншых чудах даходзілі да Беларусі. Але скептычны сялянскі практичны розум па-свойму інтэрпрэтаваў французскія падзеі.

¹ Расейскій і беларускі даследчыкі вайны 1812 г. па аналігі з "Барадзіно" перарабілі народны гідronім "Бяроза" на "Беразіно".

² Напрыклад, барысаўскі шляхціц пан Корсак зрабіў у сваім маёнтку "французскі музэй".

³ Гэты варыянт атрыманы ад доктара філялягічных навук Міколы Нікалаева, які чую гэту прыказку ў дзяцінстве на Наваградчыне.

Спіс выкарыстаных крыніцаў прыказак:

Васильев В. Белорусские пословицы. // Маяк. Санкт-Петербург, 1844. Т.15; 1845. Т.22–23.

Сзасот J. Piosenki wieśniacze znad Niemna i Dzwiny... Wilno, 1846. S.106–117.

Ельчиновіч Н. О значении пословиц и поговорок и о Бельском местном наречии. // Смоленские губернские ведомости. 1864. №28. С.113–115.

Сборник белорусских пословиц, составленный И.И.Носовичем. Санкт-Петербург, 1874.

Романов Е.Р. Белорусский сборник. Т.1. В.1–2. Песни, пословицы, загадки. Киев, 1885.

Этнографический сборник, составил В.Н.Доброльский. // Записки ИРГО. Отдел этнографии. Ч.3. Т.23. В.2. Пословицы. Санкт-Петербург, 1894.

Ляцкій Е.А. Материалы для изучения творчества и быта белорусов. Ч.1. Пословицы, поговорки, загадки. Москва, 1898.

Рукапісны збор прыказак А.К.Серж-путускага (1909 год). // Каско У. Святыло далёкае зоркі. Менск, 1997. С.270–296.

Federowski M. Lud bielański na Rusi Litewskiej. T.4. Warszawa, 1935.

Oskar Kolberg. Dzieła wszystkie. T.52. Białorus-Polesie. Wrocław-Poznań, 1968.

Прыказкі і прымаўкі ў дэзвох книгах. // Пад рэд. А.Фядосіка і М.Грынблата. Кн.1. Менск, 1976.

Беларускі фальклёр. Хрестаматыя. Менск, 1996.

Голос Краю

Мінулае, сучаснасць і будучыня беларускага руху

Падпішыся на газету беларускіх нацыяналістаў

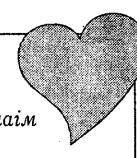
Наш пайджэр: (017) 249-00-00, абанэнт 7315

Наш паштовы адрес: 220092 Менск а/с 208

E-mail: spa_kraj@hotmail.com

Internet: www.spa-kraj.org

Дараражэнская Адэлька!
Віншую цябе з гадавінай
нашага знаёмства! Дзякую
табе за гэты, найлепшы ў май
жыцці, год.
Сяржук

Віншаем Уладзімера Бараніча
з нараджэннем сына Алекса!

Калегі

Віншую Аляксандра Клімашонка з наданнем вайсковага чыну маёра. Прашу пана Бога даць яму Духу Мудрасці.
Супаненка

Малады Фронт смуткуе з прычыны трагічнае съмерці свайго сябра Анатоля Міхайлава.

Спачуванні маці, сваякам і сябрам загінулага.

Прадаю:
Кнігі — поштай: М.Романюк "Беларуская народная крэкі", З.Пазняк "Глэрыя Патрыя", зб. тв. У.Караткевіча ў 8 т. і інш.
Вышлю каталог: 220030 Менск- 30 а/с 195, Янкі: janka_cit@yahoo.com; Тэл.: 258-43-54.

Беларускае відэа ў Гомелі:

Плянэрскі сквер (пяцьцік) штонядзелю — да 13:00; штодня — па тэл. 45 11 51

Ісус сказаў яму: "Я і дарога, і прайда, і жыць".
Нікто не приходзі да Аіфа, калі не перац. Мін. Іаан. 14:6
БЕЛАРУСКАЯ ЭВАНГЕЛЬСКАЯ ЦАРКВА

Набажэнствы штонядзелю ў Менску а 10-й: Любіцава 21-56. Т. 279-71-31, 270-89-87. Штонядзелю ў Асіновічах 17-к. Леніна, 40. Т. 20-940. Шточашчыр у Барысаве, Ватуція 38-45. Т. 54-908; шточашчыр у 17-30 у Мадаржыне, Аслепкі 54. Т. 3-18-76

Езус Хрыстус ствараў для жыцьцяў рэлігію, якую яны не прынялі, і таму іна стала сусъветнай. Адам Міцкевіч ствараў для ліцьвінаў літаратуру, да якой яны не дараслі, і таму яна стала сусъветнай.

З Архіву Супольнасці Літвы.

У выдавецстве
"Голос Краю"
выйшла новая кніга
**"БЕЛАРУСКІ
НАЦЫЯНАЛІЗМ"**
даведнік
Арганізацыі і постаці
беларускага руху

Замаўляце кнігу праз пошту:
Наш адрес: 220037, Менск, а/с 49 кошт 1000 руб.

Выданне можна замовіць на саіце беларускіх нацыяналістаў (www.spa-kraj.org), набыць на кніжнай выставе ТБМ (Менск, вул. Румянцева, 13), сядзібе БНФ (Менск, вул. Варвашэн, 8).

нашай Ніве

незалежная газета
заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991

галоўныя рэдактары «Нашай Ніве»:
С.Вольскі (1906), А.Уласаў (1906–1914),
Янка Купала (1914–1915), А.Луцкевіч (1920),
С.Дубавец (1991–2000).

сакратарка рэдакціі
карэктарка

вэрстальніца

галоўны рэдактар

адказны сакратар

намеснік гал.рэдактара

мастакі рэдактар

заснавальнік і выдавец

адрас для дапісаў:
220050, Менск, а/с 537
Tel/fax: (017) 213-32-32
E-mail: nn@irex.minsk.by
<http://niva.s5.com>

© НАША НІВА Спасынка на «Нашу Ніву» абавязковая, 6 палос
форматам А2. Друкарня УП «Выдавецтва «Беларускі Дом друку».
Менск, пр. Скaryны, 79. Рэдакція не ніксе адказнасць за замест
рэкламных абвестак. Кошт свабодны. Пасыпданне або
рэгістрацыя паўрыйднага выдання № 581 ад 4 ліпеня 1996 г.,
выдадзенне Дзяржаўным камітэтам па друку Рэспублікі Беларусь.
Юрдычныя адрас: г.Менск, пр. Газеты «Ізвестія», д. 8, кв. 173.
Наклад 5125.

Нумар падпісаны ў друк 15.07.2001.
Замова № 3942.

Рэдакцыйны адрас: Менск, Калектарная, 20а/2а

школы. Мікіта Адэлька! Усе мае думкі толькі пра Цябе. А за вакном ці то вясна, ці то зіма. Сонца Nadziejcy-Kumie ўжо! Nadziejka, зыўcum tabie... KASCHAŃIA! (Tolkі "ne ublijasz i wajennych rabia")! My Віншаем Надзеі-Чарадзейку (уcho студэнту) з Днём народзінаў. Зычым добрая адлачынку перад "яйгой". Сябры-жывёлкі

Прыгатаваныя Мары лунінецкай ад ліцэяў менскіх! Як посыхе? Ці ёсць іспыты здадзены? Мы нарадаімся тут!!!

Віншаем Андрея Сіркова з Днём народзінаў. Зычым посыхе на жыцьці. Сібры

Менскі МФ віншавае Андрея Сіркова з Днём народзінаў!

Шырэй падзікі сладар, які першым павіншаваў мяне праз любімую газету. Бася Стасава

ВОКНЫ, дзіўверы

Філёнчатыя дзіўверы, драўляныя вонкы са шклапакетам. Вы-
рабляем, ставім, гарантуюм якасць. Т.: 247-98-31

ЗДЫМЕМ КВАТЭРУ

Здымем аднапакаўку ў Менску для маладой сям'і. Магчы-
мас перадлігат, парадак гарантуючы. 262-07-70

ідея, кантакты

Задуральніку галаваў! Ня варта выбачацца. Усё файнна. Пры-

намсі, да 1 верасня:-)